

In dit nummer:

- 459 't Zijn geen touwen die ons binden
C.C. Koolsbergen
- 460 Om de gemeenschap van het verbroken hart (1)
J.C. Schaeffer
- 463 Het beroep op Psalm 103 in Den Heyers boek over de verzoening (1)
H. de Jong
- 466 Verdicht gebeuren (2)
Klaas Holwerda
- 468 Ter Linden en de rechterflank
Bart Cusveller
- 470 Het wonder van de 20ste eeuw
Robert Doornbal
- 471 Degeneratie
Jan A. Mol

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

De drie kloven

Dat is opmerkelijk gezien de grote terughoudendheid op dit punt bij de voorgangers in de kerken en groepen waaruit de EO-achterban afkomstig is. Bovendien blijkt het geloof in het bestaan van de hel af te nemen naar mate men ouder wordt. Begrijpelijk, als je bedenkt dat ouderen in toeneemende mate geconfronteerd worden met kerk verlatende (klein-) kinderen. Wat hun lot zal zijn als de hel bestaat.... Het leven blijkt dan toch wat sterker te zijn dan de leer der kerk. Er zou dus ook een kloof zijn tussen wat de kerk leert en wat de mensen geloven. Wat op de preekstoel wordt verkondigd en er onder wordt geloofd, spoort niet automatisch.

Dat hangt samen met een derde kloof. De meest ingrijpende wat mij betreft. Alister mc Grath schetste die kloof met de woorden 'true' en 'real', waar en echt. Die kloof werd enigszins zichtbaar in het EO-programma Witte-wierum. Daarin werden prominenten uit evangelicale en reformatische

indrukwekkende en herkenbare wijze daarvan.

Dat is buitengewoon ingrijpend. Als mensen ontdekken dat heel veel in hun geloof 'buitenkant' is. Je hebt er niets aan in een crisis. De leer der kerk, allerlei meer of minder fanatiek volgehouden gewoonten en gebruiken, inclusief de verdeeldheid in orthodox gelovig Nederland, dat alles wordt ineens van relatief belang in het licht van de grote vraag: Wie is God voor mij?? Daarbij verbleken kwesties als de vrouw in het ambt, de leer over de schepping in zes dagen van vierentwintig uur, enzovoorts.

Moe

Verwarrend was de conferentie ook in de reacties op de drie kloven. Velen wilden het zoeken in aangepaste diensten, een strak georganiseerd gemeentelven al dan niet op Amerikaanse leest geschoeid. Mij zadelde dat op met een schuldgevoel. Zoals het in sommige kerken gebeurt! Wat een elan, wat een activiteit! Zo krijg ik het nooit voor elkaar, als voorganger in een relatief kleine streekgemeente. Bovendien maakte het activistische dat ik me moe voelde. Moe van alle bochten waarin de voorganger zich moet wringen om over de kloof heen te reiken. Over al die kloven, inclusief de kloof in z'n eigen hart.

Ik zou een tijd van bezinning willen. Een tijd van rust. Een tijd van terugkeer naar het bijbels ABC. Een tijd van meer concentratie op de inhoud dan op de vorm. Een heen en weer tussen weten en ervaren. Een terugkeer vóór alles naar de ervaring van de Gods liefde en genade. Opnieuw door het oog van de naald gaan...

P. Kurpershoek, Hoofddorp

De EO-conferentie 'De Boodschap En De Kloof' was een verwarrende ervaring.

Verwarrend, omdat het niet over één kloof bleek te gaan, maar over minstens drie. Verwarrend ook in de reacties op die drie kloven. Maar vooral, omdat het daardoor heel erg persoonlijk werd.

Sommige conferentiegangers verwachtten een grondige bezinning op de kloof tussen boodschap en ongelovige hoorders. Hoe bereik je mensen die buiten staan? Toen echter op de eerste conferentiedag de resultaten van de enquête werden gepresenteerd ging het ineens over de binnenstaanders. De achterban van de dertigjarige EO zelf, die volgens de enquête nog een ouderwets stevige orthodoxe zuil vormt. Later, toen de Anglicaans Evangelicale Alister mc Grath kwam spreken, kwam die kloof tussen Evangelie en buitenstaanders overigens nog wel aan de orde.

Op en onder de preekstoel

In het onderzoek onder de EO-achterban werd een tweede kloof zichtbaar. Een kleine meerderheid heeft geen moeite met een vrouwelijke predikant.

*een terugkeer vóór
alles naar de
ervaring van de
Gods liefde en
genade*

kring bevraagd op de waarheid en de echtheid van hun geloof. Maskers af! En toen bleek achter stoere stellingnames heel wat existentiële onzekerheid schuil te gaan. Mensen weten wel wat waar is, maar ervaren die waarheid – vaak in crisissituaties – niet meer als relevant. Ook verschillende sprekers op de EO-conferentie getuigden op

Veertiendaagse uitgave van de
gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
A. Hartkamp
Drs. P.J. van Kampen
J.J. Lakerveld
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 0513-653620
Telefax: 0513-653632.
E-mail adres: kmuller@noord.bart.nl

**Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de
week voorafgaande aan de week waarin
Opbouw zal verschijnen, bij de redactie
binnen te zijn.**

Kerknieuws/Onder andere(n)

A. Hartkamp,
Groenord 92,
2401 AG Alphen aan den Rijn.
Telef./telefax 0172-445872.
E-mail adres: abhart@pi.net

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 0180-320205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min.
f 25,- contributie op bovenstaand
gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van
abonnementen uitsluitend bij de
administratie. Abonnementen kunnen ieder
moment ingaan, doch slechts per 31
december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot
15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 68,- per jaar of f 38,- per half jaar.
Voor studenten f 34,- per jaar.
Buitenland f 112,- per jaar of f 124,- per
luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 68 ct. per mm. bij 45 mm. breed
(excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30
uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor
verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar Nedag,
t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 0342-411741, fax 0342-411641.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Opbouw wordt gedrukt op
gerecycled papier.

Dit tijdschrift wordt ten behoeve van
iedereen, die niet op de gebruikelijke
manier kan lezen, uitgegeven op
geluidscassette en/of in braille
of grootletter. Informatie en opgave:
CBB, Christelijke Bibliotheek voor
Blinden en Slechthzienden, Postbus 131,
3850 AC Ermelo, tel. 0341-551014.

ISSN 0030-3356

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang. Opgave:
telefoon 0513-653620; telefax: 0513-
653632; E-mail: kmuller@noord.bart.nl

- 7 maart Opening Landelijke Vergade-
ring 1998
18 april Landelijke Ontmoetingsdag te
Barneveld; info en stands:
J.A.D. Schenkel,
038-3320128

Ontvangen boeken

John White, Ouders met gebroken harten;

(opvoeding probleemjongeren)
228 blz., f 32,50 ISBN 9050307043
Uitg.: Barnabas, Heerenveen

J.C. Ryle,

Christen-zijn in het dagelijks leven;

Over de praktijk van het geloof
377 blz., f 49,90 ISBN 9061405009
Uitg.: De Groot Goudriaan, Kampen

Dr.ir. J. van der Graaf (red.),

Meer dan vrijwilligerswerk;

toerusting van ambtsdragers
160 blz., f 27,50 ISBN 9029714670
Uitg.: Kok Voorhoeve, Kampen

Jan J. Boersema,

Thora en Stoa over mens en natuur;

Een bijdrage aan het milieudebat over duurzaam-
heid en kwaliteit
319 blz., f 39,90 ISBN 9026609019
Uitg.: Callenbach, Baarn

Peter M. Scheele, Degeneratie – het einde van
de evolutietheorie en een wetenschappelijk alter-
natief;

hoe de huidige inzichten van de genetica onthul-
len dat de soorten of typen niet door natuurlijke
selectie zijn ontstaan.

239 blz., f 37,50 ISBN 9060649389
Uitg.: Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

Ds. W.J.W. Scheltens, En het geschiedde...

93 blz., f 13,50 ISBN 9029715537
Uitg.: Kok Voorhoeve, Kampen i.s.m. Filippus, Am-
hem

Dr. Lambert Wierenga,

... de pen van een die vaardig schrijft ...;

[Voor je plezier lezen in de bijbel]
155 blz., f 32,50 ISBN 9029714948
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ds. A. de Ruiter,

De hartkwaal van de kerken;

Hoe kunnen bleke kerken/kerkleden weer kleur
krijgen.

125 blz., f 19,90 ISBN 9029714956
Uitg.: Kok Voorhoeve, Kampen

A. Kooij e.a., Liefdewerk oud papier?

Aspecten van het vrijwilligerswerk
88 blz., f 17,90 ISBN 9055601306
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Drs. Th. Haasdijk,

Het GPV in de gemeenteraad

Beleidsterreinen – deel 2
145 blz., f 22,50 ISBN 9055601276
Uitg.: De Vuurbaak, Barneveld

Adres Kerknieuws

Vanaf 1 jan. a.s. is het adres voor
de rubrieken Kerknieuws en
Onder andere(n):

**Kerknieuws Opbouw
de heer A. Hartkamp
Schellerpad 34
8017 AM Zwolle
telef. 038-4661327**

Een goeie tip

Geef vrienden of familie een half-
jaar OPBOUW cadeau. Bestel
een cadeaubon door f 25,-
over te maken op giro 404945
t.n.v. Opbouw, Nieuwerkerk/IJss-
sel, met vermelding: 'cadeaubon'.

't Zijn geen touwen die ons binden

„Hij is misschien wel daarom een tijdlang weg geweest, opdat je hem voorgoed zou terughebben” (Filemon vers 15)

C.C. Koolsbergen, Assen

Het is net of dit kleine persoonlijke briefje van Paulus per ongeluk tussen z'n degelijke preken is terechtgekomen. Het gaat om een bepaalde kwestie tussen twee mensen, en dan gaat het ook nog over iets dat echt van die tijd is. Een slaaf die is weggelopen, en die toch vrijwillig teruggaat naar z'n meester. Interessant voor de historici, maar wat moet ik met zo'n achterhaald briefje?

Voorgeschiedenis

Het briefje geeft inderdaad een historische doorkijk in een ethisch gevoelig onderwerp van die tijd: *slavernij*. Filemon is een welgesteld iemand in Colosse, die door Paulus' toedoen christen is geworden. Ze kennen elkaar dus. Het gaat over Onesimus, slaaf van Filemon, die er vandoor was gegaan. Hij had z'n toevlucht gevonden bij Paulus, die in Rome gevangen zit. Daar raakte hij zo onder de indruk van Paulus' boodschap, dat hij christen werd. En nu gaat Onesimus vrijwillig terug naar Filemon. Met in z'n tas het begeleidend schrijven van Paulus.

Vriendelijk verzoek

In Deuteronomium 23 staat: „U zult een slaaf die van zijn meester naar u gevluht is, niet aan zijn meester uitleveren. Hij mag bij u blijven.” Heeft Paulus die regel overtreden? Het gaat Paulus niet om het *terugdraaien* van de situatie, naar de oude meester-slaaf-verhouding. Integendeel, hij doet niet wat met Onesimus, maar met *Filemon*. In de vorm van een vriendelijk verzoek kneedt hij zijn vriend naar de gezindheid van Christus. „Beste Filemon, je begrijpt wel over wie ik het heb. Over degene van wie ik inmiddels de 'geestelijke vader' geworden ben. Onesimus (zijn naam betekent 'nuttig!') was vroeger niet zo nuttig, maar nu des te meer! Voor ons allebei trouwens. Ik had hem wel bij me willen houden, maar ik wilde niets zonder je voorken-

nis doen (oftewel: ik zou het nog steeds wel willen). Dus geef ik je de gelegenheid om een goede daad te doen. In zekere zin heb je Onesimus voor altijd weer terug, namelijk als broer in het geloof. Ontvang hem alsof je mij ontvangt (en je laat mij toch geen slavenwerk doen?). En als hij je iets schuldig is, zet dat maar op mijn rekening. Maar sta *jij* niet bij *mij* in het krijt? Vooruit dan, vriend, doe jij eens een goede daad voor mij...” Er kan geen misverstand over bestaan: Paulus doet wel degelijk op de *vrijlating* van Onesimus. Maar hij wil dat niet hardop tegen z'n vriend Filemon zeggen. Met liefde en milde humor brengt hij Filemon zover, dat hij niet anders meer kan.

Een tijdlang weg geweest

Een interessante brief. Ook als je hem eens in een groter verband bekijkt. Veel christenen van vandaag zijn het steeds belangrijker gaan vinden dat ze vrij zijn. Vrij van beknelende kerkverbanden, die vanuit de hoogte plaatselijke gemeenten voorkauwen wat ze precies wel en niet konden zingen en dergelijke. Vrij van een kanselcultuur, waarin de dominees precies wisten wat je moest lezen en op wie je moest stemmen en naar welke school je je kinderen moest sturen. Vrij van ouderlingen die je op huisbezoek met een simpel beroep op een bijbeltekst de les kwamen lezen. In vergelijking met hoe het soms geweest is, is dat een terecht verlangen. In onze eigen Nederlands gereformeerde kerken hechten we veel waarde aan christelijke vrijheid op het gebied van regelgeving. Willen we niet al te veel 'afgetimmerd' hebben. Dat vraagt studie, rust, ruimte. Het lijkt me winst, als je als gelovige en als kerkelijke gemeenschap afstand hebt kunnen nemen van al te vanzelfsprekende antwoorden. Grote delen van de westerse christenheid hebben de laatste tientallen jaren die afstand genomen. In de overtuiging dat er inderdaad in Christus vrijheid is. Om het met Paulus te zeggen: we zijn 'een tijdlang weg geweest' en daar waren, gezien de soms teleurstellende geschiedenis, ook goede redenen voor.

Meer dan slaaf

Je hoort vandaag ook andere geluiden. Dat het met die vrijheid nu wel mooi is geweest. Dat het allemaal wel erg vaag en vrijblijvend is geworden. Dat we weer eens de puntjes op de i moeten durven zetten. Dat het einde anders zoek is. We denken er blijkbaar niet allemaal hetzelfde over. Zou Paulus ons als westerse christenheid weer terugsturen? Ja en nee. *Niet* in die zin dat hij de zaak weer zou willen terugdraaien. Een goed verstaander hoort in zijn brief wel degelijk een warm pleidooi voor christelijke vrijheid. Waarin principieel geen slavernij meer past. Ook niet in die zin dat we in de gemeente of in een kerkverband over elkaar zouden heersen. Maar Paulus leert ons daar niet je eer in te stellen. Hij zou zeggen: we zijn een tijdlang weg geweest, we hebben terecht ontdekt wat vrijheid is, maar om elkaar 'voorgoed terug te hebben!' Om voor elkaar '*meer dan slaaf*' te zijn! Het zijn geen touwen of regels die ons aan elkaar moeten binden, maar de liefde van de Here Jezus. Het is de hand van God die op onze hoofden rust. We moeten elkaar niet in irritatie of vanuit een soort rechtsgevoel vastpakken en vasthouden.

Gezindheid van Christus

Onesimus is misschien met een bonzend hart, met die brief van Paulus op zak, op pad gegaan. Filemon heeft vast verbaasd en beschaamd gestaan. Hoe magnifiek heeft Paulus met dit briefje de toon getroffen om die twee elkaar als *christenen* in de ogen te laten kijken. Hij heeft de gezindheid van *Christus* in z'n woorden gelegd, en tussen de regels.

Als gelovigen in een moderne tijd ontkomen we niet aan een stuk spanning. Spanning tussen vrijheid en gebondenheid, in ons geloof, in ons theologisch bezig zijn, in ons kerkelijk op elkaar betrokken zijn. Laten we dit fijnzinnige briefje van Paulus op zak hebben en zo op elkaar afstappen. Geen bazen of slaven van elkaar, maar meer dan dat. Broers en zussen, om Christus' wil.

Om de gemeenschap van het verbroken hart (1)

J.C. Schaeffer, Nunspeet.

In februari van dit jaar verscheen een brochure met een driedubbele titel op de voorkant. In drie afzonderlijke kaders stond daar te lezen: „Oproep tot gemeenschappelijk schuldbelijden. Wij hebben gezondigd! Nederland, kom tot inkeer!” Het is een uitgave van ERO, wat staat voor Evangelisch Reformatorisch Ontwaken. In enkele artikelen wil ik iets zeggen over de geschiedenis van de totstandkoming van deze brochure, de inhoud ervan, de geest waaruit ze voortkomt en het doel wat ze beoogt.

Wat is en wat beoogt de ERO?

De ERO is in juli 1996 begonnen als een groep van broeders¹, die elkaar opzochten en met elkaar praatten en vooral ook intensief baden met het oog op de zorgwekkende situatie waarin de kerk en het volk van Nederland zich bevinden.

Daarbij ging het hen om de kerk in haar volle breedte. De zorg van deze broeders was en is de werkelijkheid van een levensklimaat, waarin de verloedering en de vervaging van normen en waarden nog maar steeds toeneemt. Maar bovenal benauwde het hen dat de kerk van Christus, waarvan toch een heilzame invloed uit zou moeten gaan, zo hopeloos verdeeld en verzwakt is en zo weinig uitstraalt. De boodschap van Gods Woord wordt ontkracht óf doordat er vrij eigenzinnig ontoelaatbaar van wordt afgedaan, óf doordat (vertegenwoordigers van) rechtzinnige kerken elkaar op scherpe wijze de les lezen over wat er bij de anderen allemaal wel niet zou kloppen. Maar links en rechts is men er veel te weinig van doordrongen, dat de levende omgang met God aan alle kanten is uitgehold en dat er een diepe kloof is ontstaan tussen de verkondiging van het evangelie en de alledaagse praktijk van het christelijke leven.

In het hart van de genoemde broeders groeide al pratend en biddend meer

en meer het verlangen naar een geestelijke opwekking in ons land onder christenen van welke kerkelijke denominatie ook.

Maar ook groeide het gevoel dat zo'n opwekking nooit zal plaats vinden zonder oprechte verootmoediging tegenover God. Ze lieten zich hierbij leiden door de belofte van 2 Kronieken 7,13v: „Wanneer Ik de hemel toesluit ... en mijn volk waarover mijn naam is uitgeroepen, verootmoedigt zich en zij bidden en zoeken mijn aangezicht en bekeren zich van hun boze wegen, dan zal Ik uit de hemel horen, en hun zonde vergeven en hun land herstellen.”

En gaandeweg kwam men samen tot de overtuiging dat de christenen van Nederland zich persoonlijk en gezamenlijk klein zouden moeten maken voor Gods aangezicht.

Het zou moeten gaan om een verootmoediging vanwege de smaad die christenen in het heden en verleden in Nederland de Naam van Christus hebben aangedaan. En wel met name doordat zij, die zijn Naam willen dragen, onderling zo sterk verdeeld zijn.

Met het oog daarop is toen de tekst geboren van een oproep daartoe, die

*dat
de levende omgang
met God
aan alle kanten
is uitgehold*

op zo groot mogelijke schaal zou moeten worden verspreid. Deze tekst is eerst aan een groter aantal broeders, gekozen uit zoveel mogelijk verschillende kerkgemeenschappen, voorgelegd.

En na diverse vergaderingen is eind vorig jaar de definitieve tekst van deze oproep vastgesteld.

De naam

Om zich naar buiten toe te manifesteren koos men voor de naam 'Evangelisch Reformatorisch Ontwaken'. Het woord 'evangelisch' heeft met name betrekking op het evangelie van vrij-spraak door genade alleen. Hiermee wil men aangeven, dat een werkelijke

verandering van binnenuit moet komen en dat de opwekking, waarnaar men verlangt en waarom men bidt, niet tot stand komt door eigen krachtsinspanning, maar alleen door de kracht die gelegen is in het evangelie.

Het woord 'reformatorisch' brengt tot uitdrukking dat wij altijd weer geneigd zijn af te dwalen van dat evangelie naar een hoogmoedig leven uit eigen gerechtigheid. Het evangelie roept ons dan ook voortdurend op tot reformatie, tot een omvorming naar de waarachtige liefde tot God en tot de medemens.

De woorden 'evangelisch' en 'reformatorisch' zijn nadrukkelijk niet bedoeld als aanduiding van een bepaalde groep christenen, waarbij de tweeslag 'evangelisch-reformatorisch' een trait-d'union zou zijn tussen en een lokkertje van christenen van verschillende kerkelijke kleur, die zich met deze namen tooien. Het is meer op te vatten als een appèl op wat wezenlijk is voor iedere gelovige van welke denominatie ook.

En het zal duidelijk zijn dat het woord 'ontwaken' samenhangt met het verlangen naar een opwekking, dat de initiatiefnemers van deze beweging bezielde.

De oproep

De bedoelde oproep tot verootmoediging is uitgegeven in twee verschillende versies, een uitgebreide en een beknopte.

De uitgebreide versie is verspreid in een oplage van 2000, die inmiddels vrijwel geheel is uitgeput. Daarnaast is er in een veel grotere oplage (5000) een beknopte versie gemaakt. Deze is nog steeds te bestellen². Inmiddels is er een nog kortere versie verschenen, ter grootte van slechts één A-viertje, die op hetzelfde adres te verkrijgen is.

De uitgebreide brochure begint met aan te geven wat de waarde en de betekenis van eerlijke verootmoediging is.

Uit de geschiedenis van opwekkingsbewegingen uit vroeger eeuwen, maar ook uit onze eigen tijd, valt te leren dat opwekking begint bij iedere gelovige zelf³. Gods vinger wijst in de eerste plaats naar mij persoonlijk. Waar ik mij

zelf persoonlijk en concreet schuldig weet aan een verkeerde levenshouding, zal ik mijn neiging afleren met de beschuldigende vinger naar anderen te wijzen, hetzij enkelingen, hetzij groepen van medechristenen of volksgenoten.

In de brochure worden schuldbelijdenissen uitgesproken tegenover dertien groepen van mensen (waarover straks meer). En daarbij gaat het om schuld aan zaken zowel uit het heden, als uit het verleden.

Daarvan wordt gezegd: „Deze schuldbelijdenis is op geen enkele wijze bedoeld als een uitgebalanceerde weergave van de (kerk)geschiedenis van Nederland. (...) Wij willen evenmin narekenen wie de grootste en de meeste zonden heeft begaan in heden en verleden. (...) We willen ons er ... niet in verdiepen wie van ons de meeste schuld heeft aan de huidige krachteloosheid van de christenheid in ons land. We hebben genoeg aan onze eigen schuld.“

Naast verootmoediging en belijdenis van schuld is er ook sprake van vertrouwen.

„Ook nu de tijd zich heenspoedt naar het jaar 2000, mogen wij er zeker van zijn, dat de God van Abraham, Izak en Jakob nog altijd Dezelfde is en trouw blijft aan de beloften, die Hij gegeven heeft aan een ieder die met een ootmoedig hart zijn vertrouwen in Hem uitspreekt.“

De concrete schuldbelijdenis

Zoals gezegd wordt in de brochure van ERO tegenover dertien groepen schuld beleden. Te beginnen met Israël, tegenover wie door de christelijke kerk zo weinig zichtbaar is gemaakt, dat Jezus de Messias is. Er wordt uitgesproken dat we ons als christenen medeschuldig voelen aan al het lijden dat eeuwenlang in het 'christelijke' Europa de Joden is aangedaan.

Ook tegenover Ismaël wordt schuld beleden, en wel over het feit dat we als Nederlanders van duizenden moslims hebben geprofiteerd als goedkope arbeidskrachten, in ruil waarvoor wij hen hebben vergiftigd met een levenssfeer waarin brood, pornografie en spelen de belangrijkste waarden zijn.

Tegenover de volken wordt schuld beleden in gemeenschap met ons voorgeslacht. En dan gaat het er met name om, dat we als Nederlanders eeuwenlang onze koloniën hebben geknecht en behandeld als wingewesten met als belangrijkste doel om er

zelf economisch beter van te worden. Hierbij wordt o.a. gedacht aan de sla-venhandel waaraan onze landgenoten op grote schaal hebben meegedaan. En – om niet meer te noemen – er worden schuldbelijdenissen uitgesproken als christenen van de Reformatie tegenover onze rooms-katholieke landgenoten alsook als leden van verschillende protestantse kerkgemeenschappen tegenover elkaar. Uiteindelijk gaat de gemeenschappelijke schuldbelijdenis over in een persoonlijke zelfbeproeving. De lezer wordt opgeroepen zich af te vragen wie hij/zij in het licht van Gods Woord is, of hij/zij een vleeselijk, egoïstisch mens of een geestelijk mens is. Want

tegenover dertien groepen schuld beleden

het is onmogelijk te komen tot een 'Wij hebben gezondigd' zonder de erkenning van het 'Ik heb gezondigd'.

En tenslotte loopt de oproep uit op een schuldbelijdenis tegenover de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Hierin komt de verootmoediging tot haar hoogtepunt in de erkenning, dat we als christenen, als kerken en als volk het niet verdienen wanneer God met ons wil verder gaan en ons leven vernieuwt.

God wordt erkend in zijn rechtvaardigheid als Hij met ons af zou rekenen en zich van ons afkeert.

Verbroken hart

In deze belijdenis van schuld – persoonlijk, tegenover en in gemeenschap met elkaar en met name tegenover God – wil ERO aansluiten bij de traditie van de opwekkingsbewegingen, zoals we die met name sinds het begin van de 18e eeuw kennen. Voor deze opwekkingsbewegingen is juist een diep zondebesef en een verlangen naar verootmoediging tegenover de heilige God heel kenmerkend geweest. Mensen gaan zich zelf in het licht van Gods heiligheid zien zoals ze werkelijk zijn. Zij gaan de werkelijkheid van Ps. 51 verstaan, waarin de dichter belijdt: „De offeranden Gods zijn een verbroken geest; een verbroken en een verbrijzeld hart veracht Gij niet, o God“ (vs. 18).

En juist ook in deze psalm zien we dat allerpersoonlijkste besef van zonde en schuld gepaard gaan met de solidariteit met heel het volk van God. Want

in het volgende vers bidt de dichter immers: „Doe wèl aan Sion naar uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem“.

Wie met een verbroken hart naar zijn Verlosser Jezus Christus vlucht, weet zich daar verbonden met allen die het eveneens van Hem alleen verwachten.

Vertegenwoordigers van ERO sluiten zich graag aan bij een uitdrukking die ds. A. v.d. Veer, de voorzitter van de E.O., graag bezigt door te spreken van de oecumene van het verbroken hart. Daar waar de Heilige Geest mensen tot werkelijke verbrokenheid heeft gebracht om hun eigen zonden, vindt men ongetwijfeld ook elkaar. Zij zullen graag contact zoeken met christenen, die het eveneens volledig van Christus verwachten.

Daarom worden er door ERO ook landelijke bijeenkomsten georganiseerd, waarop christenen van allerlei komaf samen bidden en zich samen bezinnen op wat God in deze tijd en met het oog op de nood van kerk en volk van hen verwacht.

Daarnaast probeert men te bevorderen, dat soortgelijke samenkomsten ook plaatselijk gehouden zullen worden.

Bovendien deed één van de leden van de stuurgroep van ERO de suggestie om eens per maand of per kwartaal op een vastgestelde datum te vasten en te bidden voor de gebedsonderwerpen, die door ERO worden aangedragen.

Besloten is om daarvoor elke eerste vrijdag van de derde maand aan te wijzen. Ook hierin sluit men zich aan bij een opwekkingstraditie, die al enkele eeuwen oud is. In de eerste helft van de 18e eeuw hadden b.v. ettelijke predikanten uit Schotland en Engeland zich hiertoe samen verbonden. Op initiatief van Jonathan Edwards, de man van de 'Great Awakening' in Noord-Amerika in de veertiger jaren van de 18e eeuw, is dat naderhand overgenomen door christenen in zijn omgeving. En men heeft dat toen jaren volgehouden.

In één van de nieuwsbrieven, die door ERO ook worden uitgegeven, wordt nadrukkelijk gesteld dat het vooropgezette doel van ERO niet is: het bevorderen of bewerkstelligen van meer kerkelijke eenheid. Daarmee is beslist niet gezegd, dat het verlangen naar een dergelijke eenheid ontbreekt. Integendeel! Eén van de grootste noden, die aanleiding vormde tot dit initiatief, is immers juist de kerkelijke verdeeldheid en versplintering.

Alleen vindt men het niet op de weg van ERO liggen om concreet initiatieven te ontplooiën om hieraan een eind te maken. Wel koestert men de hoop, dat hoe meer er juist ook in dezen het besef groeit van de eigen schuld aan deze verdeeldheid en men ophoudt met de vinger naar anderen te wijzen, er juist dan ook meer kerkelijke eenheid groeien zal. Wijst de praktijk van kerkelijke samensprekingen niet uit, dat het ons mogelijk meer gegeven moet worden, dan dat we haar met eigen krachten tot stand zullen brengen?

Ondertekening

De tekst van de brochure is ter ondertekening toegestuurd aan een grote groep van broeders uit diverse kerkgemeenschappen.

En velen hebben met hun handtekening hiermee ingestemd. De diversiteit van kerkgemeenschappen waaruit de ondertekenaars afkomstig zijn is opmerkelijk groot.

Het meest opvallende is wel, dat er ook drie namen van Rooms-Katholieke broeders onder staan⁶. Vrijwel van meetaf aan is er voeling geweest met gelovigen uit deze kerkgemeenschap.

Er is zelfs overwogen een enkeling van hen in de stuurgroep van ERO op te nemen. En ook is de mogelijkheid geopperd om te kiezen voor de naam: Evangelisch Reformatorisch Katholiek Ontwaken (ERKO). Dit om te onderstrepen dat men op geen enkele wijze een sekte wil zijn, maar volledig wil staan in de katholiciteit van de Kerk der eeuwen. Maar uiteindelijk is hier toch van afgezien.

Men was bezorgd, dat sommigen hieruit zouden afleiden dat er gestreefd werd naar een oecumene met de R.K. Kerk als instituut.

Dat zou enerzijds op bezwaren kunnen stuiten van de officiële leiding van de R.K. Kerk zelf, die van mening is dat eenheid niet moet worden gezocht met verdoezeling van wezenlijke leverschillen. En het zou anderzijds ook geen recht doen aan soortgelijke opvattingen bij nazaten van de Reformatie.

Toch is nadrukkelijk ook onder gelovigen van R.K. huize geworven voor handtekeningen onder de bewuste oproep tot schuldbelijdenis. En het is dan ook verblijdend te noemen, dat namen uit deze kring hier niet ontbreken. Ook is van de hand van sommige R.K. christenen in de uitgebreide versie van de uitgegeven brochure een

schuldbelijdenis opgenomen, die begint met de zin: „Wij, als christenen van de Rooms-Katholieke Kerk, betreuren het dat het concilie van Trente de vervloeking ('anathema sit') heeft uitgesproken over u, die de leer van de Reformatie belijdt⁷.” En even verderop lezen we: „Ook wij zijn meer gaan benadrukken dat we alle heil allereerst van Christus moeten ontvangen en dat de kennis omtrent Gods wil en weg ons allereerst ten deel valt door een ootmoedig en gelovig luisteren naar het Woord Gods zoals dat in de Schrift is vastgelegd en ons in de gemeenschap van alle heiligen (Ef. 3:18), onder de beademing en de leiding van de Heilige Geest verklaard wordt⁸. Inmiddels is er door officiële vertegenwoordigers van de R.K. Kerk ook positief op het verschijnen van de brochure en haar inhoud gereageerd. Kardinaal Simonis heeft per brief verklaard deze actie om te bekering te komen toe te juichen. En een soortgelijke welwillende reactie kwam eveneens van Mgr. dr. J. Punt, hulpbischoep en vicaris-generaal van het bisdom Haarlem.

Het is gebleken dat er bij diverse christenen, aan wie de tekst van de brochure was toegestuurd met het verzoek die te ondertekenen, toch aarzelingen waren. Men had de gedachte dat men daarmee de complete tekst van de brochure voor zijn rekening zou moeten nemen. Dit is echter nooit de bedoeling geweest. Het gaat erom, dat men met zijn ondertekening de hoofdstrekking onderschrijft, nl. de oproep tot verootmoediging, bekering en gebed.

Dat is ook de reden geweest, waarom ik zelf mij van harte achter deze oproep heb geschaard.

In het volgende nummer hoop ik in te gaan op enkele bezwaren, die tegen dit initiatief geuit zijn.

Noten:

1 Het waren ds. J. den Admirant, ds. W.J. Bouw, ds. H.J. Hegger (later en nog steeds voorzitter van ERO), L.J. van Valen en T. van der Weijden (initiatiefnemer en secretaris van ERO).

2 Belangstellenden kunnen deze brochure aanvragen bij dhr. T. v.d. Weijden, Noordendijk 707, 3319 GK, Dordrecht, tel. 078 616 33 51.

3 Oproep tot gemeenschappelijk schuldbelijden (uitgebreide versie), blz. 7.

4 a.w., blz. 7.

5 a.w., blz. 8.

6 Eén van hen is de bekende publicist Henry Nouwen, die inmiddels is overleden.

7 a.w., blz. 24.

8 a.w., blz. 25

Kruimpels van de tafel

Spreekbuizen van God

Gods Geest kan iedereen gebruiken, zegt de profetie van Joël 2:28,29. Hij overbrugt alle tegenstellingen die in deze maatschappij doorslaggevend zijn, de onderlinge verhoudingen verzieken en tot scherpe conflicten kunnen leiden, zoals die tussen de oudere en de jongere generatie, die tussen de sexen en de rivaliteit die daaruit voortvloeit, en ook de sociale tegenstellingen die altijd als een splijtzwam gewerkt hebben. De Geest doorbreekt ze en maakt mannen en vrouwen, oud en jong, arbeiders en directeurs tot spreekbuizen van God. Kijk maar, zegt Petrus op de Pinksterdag, daar staan ze te profeteren en Gods grote daden te verkondigen. Toen de Geest kwam, was er geen sprake van dat de vrouwen hun mond moesten houden en moesten zwijgen in de gemeente. De Geest opende bij alle honderdentwintig discipelen, de vrouwen inclusief, de mond. De vrouwen onder hen brachten evenals de mannen het Woord van God tot de verbaasde menigte. Ze hadden de mond even vol van Gods grote daden als de mannen en verkondigden die publiekelijk. Dat was iets ongehoords. Want in de synagoge mochten vrouwen het woord niet voeren en in een rechtszaak mochten ze niet eens als getuige gehoord worden. Maar op de Pinksterdag neemt de Geest Maria, de moeder van Jezus, en nog andere vrouwen (vgl. Hand. 1:14) in beslag en maakt hen tot spreekbuizen van God. De Geest kan iedereen gebruiken, alle vlees, om mond van God te zijn: mannen en vrouwen, oud en jong, slaven en vrijen. Want als de Geest je in beslag neemt, gaat het niet om wat je zelf bent of om wat **ij** te zeggen hebt, maar om wat **Gó**d te zeggen heeft, om **zijn** grote daden.

M.R. van den Berg, Assen

Het beroep op Psalm 103 in Den Heyers boek over de verzoening (1)

H. de Jong, Zeist

In zijn inmiddels bekende boek over de verzoening komt professor Den Heyer een paar maal te spreken over Psalm 103. De tweede keer dat hij dat doet, op pagina 54, haalt hij van de psalm de verzen 8 en 9 aan en hij vervolgt dan: „Ik citeerde deze woorden al in een eerder hoofdstuk, maar ze zijn voor mijn besef van zo centrale betekenis voor het beeld dat de bijbel van God geeft, dat ik er goed aan meen te doen ze hier nog eens expliciet neer te schrijven”. Psalm 103 van centrale betekenis voor het bijbelse beeld van God – het lijkt me geen gekke greep.

Ik moest denken aan wat destijds de geseculariseerde Henk van Randwijk, verzetsstrijder en medeoprichter van Vrij Nederland, van het christelijk geloof wilde overhouden. Dat was ook een zin uit deze honderdenderde Psalm, uit de oude berijming van diezelfde passage: „Hij is het die ons zijne vriendschap biedt”, – een anekdotische bijzonderheid die me ontroert zo vaak ze me in het geheugen schiet. Zowel Van Randwijk als Den Heyer doen met het aanhalen van Psalm 103 inderdaad een greep naar een centraal bijbels getuigenis. Als je de psalm bij vers 8 opslaat lees je: „Barmhartig en genadig is de HERE, lankmoedig en rijk aan goedertierenheid”, en dat komt uit Exodus 34 vandaan, waar de Here God zelf zijn volledige naam voor de oren van Mozes uitroept: „HERE, HERE, God, barmhartig en genadig, lankmoedig, groot van goedertierenheid en trouw, die goedertierenheid bestendigt aan duizenden, die ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft; maar de schuldige houdt Hij zeker niet onschuldig, de ongerechtigheid der vaders bezoeken aan kinderen en kinds kinderen, aan het derde en vierde geslacht” (Ex. 34:6, 7). Deze brede naamsontvouwing, en vooral het eerste gedeelte ervan,

heeft in de rest van het Oude Testament een krachtige weerklank gevonden (Num. 14:18; Ps. 86:15; 103:8; 145:8; Joël 2:13; Jona 4:2; Neh. 9:17). En reeds eerder dan bij het herstel van het verbond waar Exodus 34 van vertelt, in het tweede gebod namelijk, wordt dit thema al aangeslagen (Ex. 20:5, 6). Wel een bewijs, dit één zowel als het ander, dat het hier niet om iets bijkomstigs gaat. Den Heyer heeft gelijk, het gaat om iets centraals in de bijbelse beeldvorming van God. Ik aarzel niet om dit een punt van grote overeenstemming tussen ons, hem en mij, te noemen.

De eenvoud van Psalm 103

Maar toch wil ik met professor Den Heyer over juist dat psalmcitaat in discussie gaan om zo onze diepste gedachten over de verzoening boven water te krijgen. Een boekbespreking in de diepte, zo zou je mijn bijdrage van dit keer kunnen noemen. Den Heyers boek kan natuurlijk op vele wijzen besproken worden en dat is ook wel gedaan, maar ik vermoed dat hij met zijn verwijzing naar Psalm 103, die je toch wel een geliefde psalm van de gemeente mag noemen, bij velen overkomt. In ieder geval bij mij. Kunnen wij het inderdaad bij het nadenken over de verzoening niet laten bij wat daar in de psalm zo eenvoudig gezegd wordt, dat de Here niet altoos blijft twisten en niet eeuwig zal toornen? En dan met het haast poëtische commentaar dat Den Heyer daarbij geeft: „De bijbel is veelkleurig en God heeft vele 'gezichten'. Gods straf kan vreselijk zijn, maar kent ook een grens. Gods toorn is verschrikkelijk, maar duurt niet eeuwig. Naar menselijke maatstaven gemeten is God op een mysterieuze wijze 'onberekenbaar'. Hij blijft niet eeuwig aan zichzelf gelijk, maar verandert wanneer Hij dat wil en noodzakelijk acht” (p. 37)? Hier wordt gezegd en blijkt het ook niet uit de psalm zelf dat God voor de verzoening met ons mensen het voldoende offer van Christus aan het kruis niet nodig had? En dat Hij spontaan zijn genade als een grotere kracht dan zijn toorn naar ons toe kan keren? Inder-

daad, Hij is het die ons zijne vriendschap biedt. Is het wel waar dat Hij zijn barmhartigheid afhankelijk heeft gemaakt van zijn rechtvaardigheid? Van zijn rechtvaardigheid die vorderde dat de zonde welke tegen de allerhoogste majesteit Gods gedaan was, ook met de hoogste, dat is met de eeuwige straf aan lichaam en ziel gestraft werd (zoals de Heidelberger onder antwoord 11 zegt)? En dat dáár het lijden en de dood van Christus voor nodig waren? Is dat in het licht van Psalm 103 wel vol te houden? Je kunt wel zeggen dat wat Den Heyer met zijn boek beweert het

*een goede zaak
dat we telkens
weer
worden gedwongen
om over de weg
die God
voor de verzoening
gekozen heeft
na te denken*

oude protest tegen de bloedtheologie dat reeds in de vorige eeuw met zoveel verve naar voren is gebracht, nieuw leven inblaast, maar een echte weerlegging van zijn gedachtegang is dat nog niet. Ik tenminste vind het een goede zaak dat we telkens weer worden gedwongen om over de weg die God voor de verzoening gekozen heeft na te denken. Dat voorkomt klakkeloosheid die zeker op dit stuk vermeden moet worden.

Twee schriftplaatsen

Maar voordat we nu met Den Heyer de verregaande conclusies van zoëven uit het psalmwoord gaan trekken, mogen we ons toch wel afvragen of we er misschien een verkeerd gebruik van maken. Ik meen te kunnen laten zien dat de bijbel zelf ons over het goede gebruik van Psalm 103 onderwijst. De zin 'Niet altoos blijft Hij twisten, niet eeuwig zal Hij toornen' komen we namelijk nog twee keer bij de profeten tegen. Eén keer in de ik-vorm en dan is het de Here God zelf die ermee komt. Dat is in

Jesaja 57:16: „Want Ik zal niet altoos twisten, noch voor eeuwig toornig zijn”. Troostend zegt God dit tegen zijn volk dat onder het geweld van zijn toorn dreigt weg te kwijnen. De andere maal is het Jeremia die in het derde hoofdstuk van het naar hem genoemde boek, bij vers 5, dit woord aan Israël in de mond legt, en wel als vraag: „Zal Hij immer toornen of voor altoos de wrok behouden?”, waarbij Israël erop rekent dat het antwoord nee is. „Hij zal toch zeker niet...”, zou je kunnen vertalen. Een dubbele echo dus bij de profeten op de zo bekende zin. In Psalm 103 staan blijkbaar dingen waar Israël in zijn geschiedenis herhaaldelijk mee bezig is geweest. Het is daarom leerzaam op beide schriftplaatsen wat nader in te gaan en aan de hand daarvan na te gaan wat je met de bekende psalmregel wel en niet mag doen.

Jeremia 3:4 en 5

We beginnen met de profeet Jeremia. Met Jeremia 3 zitten we in de begintijd van het optreden van de profeet, ergens tussen 630 en 620 vC. Jeremia heeft dan de reformatie onder koning Josia meegemaakt en geeft daar zijn commentaar op. Wat het volk betreft is hij niet onder de indruk van een echte bekering en een welgemeend berouw. „Juda heeft zich niet tot Mij bekeerd met haar hele hart, maar in schijn” (vers 10), luidt Gods vonnis bij hem. De latere uitkomst heeft dit harde oordeel van de profeet volledig in het gelijk gesteld; het was toen een halve reformatie waar alleen koning Josia helemaal achter stond. Om nu het onmogelijke van zo'n onechte terugkeer tot de Here in het licht te stellen, gebruikt de profeet een beeld, dat hij aan Israëls wetgeving ontleent. In Deuteronomium 24 wordt bepaald dat na een echtscheiding en een nieuw gesloten huwelijk dat ook weer door echtscheiding of door de dood van de ene partner wordt ontbonden, herstel van het oorspronkelijke huwelijk niet mogelijk is. Dit om te voorkomen dat Israël er wat het huwelijk betreft een rommelteje van zou maken. Trouwen moest serieus genomen worden, scheiden ook. Nu was Israëls wetgeving geestelijk van aard. De bedoeling van deze bepaling was dan ook niet zozeer om formeel zo'n huwelijksherstel te verbieden, als wel om vast te stellen dat zoiets nooit lichtvaardig zou kunnen plaatsvinden. Een behoorlijke rouwmoedigheid moest ermee gepaard gaan, als twee gescheidenen zoiets wilden. „Dat gaat zomaar niet”, is de essentie van de gestelde regel. In die zin gebruikt nu de profeet deze wetsbepaling om Israëls

schijnbekering aan de kaak te stellen en eigenlijk voor ongeldig te verklaren. Jer. 3:1 zegt: „Indien een man zijn vrouw verstoot en zij gaat van hem weg en wordt de vrouw van een andere man, zal hij dan – *zomaar* (voeg ik toe) – tot haar mogen terugkeren? Zal niet het land waar dat geduld wordt ten zeerste ontviend worden? Doch gij hebt ontucht gepleegd met vele minnaars – en dan (nog eens: *zomaar*) tot Mij terugkeren?” De profeet ergert zich dus aan de oppervlakkigheid waarmee het volk tot de Here terugkeert en somt daarom nog eens op wat er na het verlaten van de Here God door Israël allemaal wel niet gedaan is. Als het nu nog zo was dat Israël met het schaamrood op de

zal het ...
tot die
oppervlakkigheid
niet vanzelf
komen,
als je het betalend
offer van Christus
uit de verzoening
wegsloopt?

kaken de terugweg insloeg... „Maar gij hebt een hoerenvoorhoofd, gij verkiest u niet te schamen” (vers 3).

Vergeven is bij God geen zaak van zomaar

En nu de verzen 4 en 5, waarin de woorden voorkomen die we uit Psalm 103 zo goed kennen. De passage begint als volgt: „Noemt gij Mij niet van nu af: mijn vader, mijn jeugdmaatje zijt Gij?” Zijn dat nu twee elkaar uitsluitende metaforen die door elkaar heenlopen? Enerzijds die van Israël als kind van de Verbondsgod en anderzijds die van Israël als echtvriendin van de Here? Of wist men in de oudheid die twee voorstellingen toch te combineren? Wordt, bijvoorbeeld, in I Corintiërs 7:36-38 de verloofde of de vader van het meisje bedoeld? Of is de verloofde een soort vader? Dat is niet geheel duidelijk. Hoe dat nu verder ook zij, het woord dat ik met 'maatje' vertaald heb, is seculier van aard en wordt nergens meer op God als verbondspartner toegepast. Ik zie er dan ook een gebrek aan serieusheid van Israëls kant in dat het zich met zo'n familiale term tot God richt. En het is nu in diezelfde frivole stemming dat het vervolgens uit Israëls mond klinkt: „Hij zal toch niet immer toornen, toch niet altijd wrok koesteren?” God zal toch wel vergeven? *C'est son métier*, dat is zijn vak! Maar wat een vergissing! Gods

vergifenis is niet iets van *zomaar*, geen vorm van willekeur of van geheugenverlies of van *growing sadder and wiser*. Zeker, zegt u, maar is het toch geen bijbelse spreekwijze die Gods volk hier hanteert? Dezelfde immers die we in Psalm 103 aantreffen? Inderdaad, de woorden deugen wel, maar de gedachte erachter niet. En ten bewijze daarvan wijst de profeet de kloof aan tussen zeggen en doen: „Zie, zo spreekt gij, maar gij doet het kwade en maakt u daarin sterk”. Het beroep op die prachtige zin van Psalm 103 is onterecht, vindt de profeet, zo mag je het schitterende gegeven dat Gods toorn zijn maat kent niet gebruiken. Over Gods vergeving kan alleen maar met de grootste eerbied gesproken worden.

Verzoenen en betalen

Nu moet de lezer mij goed begrijpen. Ik zeg niet dat Den Heyer op gelijke wijze als het Israël van destijds dat deed, van Psalm 103 gebruik maakt. Alleen, zo, op de manier van Jeremia 3, kan er gebruik van gemaakt worden. En mijn vraag aan hem is: zal het, alle goede bedoelingen ten spijt, tot die oppervlakkigheid niet vanzelf komen, als je het betalend offer van Christus uit de verzoening wegsloopt? Gaat er dan niet iets heel wezenlijks uit verloren? Had koning Salomo volgens I Koningen 8 Israël niet geleerd om vooral in de tempel, dat wil zeggen op de plaats van het offer, de Here God om vergeving te vragen? Om Israël door het zien van de prijs respect voor dit grote geschenk bij te brengen? 'Gij zijt duur gekocht', of 'gekocht en betaald', schrijft Paulus aan de Korintiërs (I, 6:20; 7:22). Dat mag dan een metafoor zijn, zoals Den Heyer ons op p. 60/61 met nadruk voorhoudt, maar die metafoor slaat wel ergens op en is bovendien diep in het Oude Testament verworteld. Voor dat laatste roep ik het woord *kofer* uit de Hebreeuwse bijbel als getuige op, dat zowel *zoengeld* als *losgeld* betekent en dat derhalve de idee van verzoenen en betalen op het nauwst aan elkaar verbindt. Verzoenen met God impliceert een betalen aan God, durf ik op grond hiervan te zeggen. Je mag op dat 'gekocht en betaald' van Paulus dan ook een tekst als Job 33:24 laten rijmen, waar God zegt: "De losprijs heb Ik ontvangen" (zie ook Psalm 49:8). Het is wel waar dat – zoals men hiertegen inbrengt – het beeld van God als de ontvanger van de losprijs in het Nieuwe Testament meestal niet expliciet wordt opgeroepen, maar een veel sterker argument zou het zijn als men kon aantonen dat het Nieuwe Testament met die oudver-

trouwde voorstelling die Jood en heiden aansprak, brak. Het meestal zwijgen over God als ontvanger van de losprijs kan ook anders verklaard worden: de betaling was een zaak tussen God en Christus; ons mensen gaat meer het effect daarvan aan. Dáár legt de Schrift doorgaans de nadruk op. Dat dus, maar het zwijgen is ook niet totaal. Een tekst als Efeziërs 5:1 (Christus heeft zich voor ons overgegeven „als offergave en slachtoffer, Gode tot een welriekende geur”; de tekst wordt bij Den Heyer niet besproken) laat zonneklaar zien dat de spits van het verzoenend handelen van Christus op God gericht was. (De spits van het verzoenend handelen van *God* was op *ons* gericht, maar de spits van het verzoenend handelen van *Christus* was op *God* gericht.) Christus gaf zijn leven als losprijs, als aangenaam en dus als betalend en verzoenend offer voor ons aan God.

Vreselijk

En de hoogte van die losprijs staat de psalmist voor ogen als hij zegt: 'Bij U, HERE, is de vergeving, *opdat Gij gevreesd wordt*' (Psalm 130 : 4) Wij kennen 'de prijs der kwijtschelding' (de term is van Calvijn): het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon. Dat maakt het verzoeningsgebeuren in de letterlijke betekenis van het woord *vreselijk*. („Heerlijk dat het gebeurd is, maar vreselijk dat het gebeuren moest”, zei eens één van mijn catechisanten bij het belijdenisonderzoek.)

Van het huiveringwekkende dat op deze manier de verzoening kenmerkt zegt ook nog een andere psalm (U weet wel, die van: „Ongerechtigheden hadden de overhand over mij; onze overtredingen – Gij verzoent ze”): „*Vreselijke dingen* zult Gij ons in gerechtigheid antwoorden, o God van ons heil” (Psalm 65:6). De weg die God voor de verzo-

ning van onze zonden gekozen heeft, de weg over het offer op Sion eerst en op Golgota vervolgens, is inderdaad om van te sidderen. Zoals gezegd: „Bij U is de vergeving opdat Gij gevreesd wordt” en niet: opdat er een loopje met U genomen wordt. En nu weet ik wel, de nawerking van deze geduchte verzoeningsleer is zomaar niet weg, ook bij Den Heyer niet, maar moet je je niet afvragen of dat op de duur toch niet het geval zal zijn? Dat men zal ophouden zich over de vergeving en de verzoening te verwonderen? Dat men ons christelijk geloof door het glad polijsten van het Godsbeeld zal verburgerlijken? En zal dan het oppervlakkige vanzelfsprekendheidsgeloof à la Jeremia 3 niet zijn kansen krijgen? Dat is de vraag die ik in het midden leg en waarmee we naar de andere tekst bij Jesaja gaan. Maar daarvoor moet u veertien dagen wachten.

Snippers uit Afrika

Gemeenschap als leefmodel

Het is verschillende malen gebeurd. Er is een student-evangelist van wie je het gevoel hebt dat hij het niet meer naar de zin heeft. Maar wil je het eens uitpraten, dan komt er niets uit. Totdat je op een minder goede dag ontdekt dat hij verdwenen is, of in het beste geval hij je komt vertellen dat hij nu, *stante pede*, vertrekt.

Of, iets dergelijks, grootvader vraagt aan zijn zoon die een autobezitter is, of hij grootmoeder die nauwelijks meer lopen kan, toch wel eens wil meenemen naar het naaste dorp. Zoonlief zegt: ja vader, maar elke keer komt hij met een uitvlucht te voorschijn. Het is duidelijk dat hij niet wil. Wij vinden dat stiekem en onoprecht. Maar wie in een andere cultuurkring verkeert en er vele dingen 'gek' vindt, krijgt pas wat perspectief wanneer hij ontdekt dat die ander zijn eigen gedrag even 'gek' vindt. In gelijke situaties reageren we anders omdat we opgesloten zitten, elk in zijn eigen cultuurpatronen.

De gemeenschap is de bepalende factor in Afrika. *Een mens is een mens door mensen*, zo zeggen de Zoeloes. Wij zeggen in het Westen: *je moet me maar nemen zoals ik ben*. In het Westen (elk is een biljartbal op zichzelf) besluit elk individu of hij in een gemeenschap wil treden of niet. Maar wanneer je pas iets bent door anderen, moet je vòòr alles de gemeenschap bewaren. Anders val je er buiten. En ben je niets. Ten koste van alles moet daarom de harmonie in de gemeenschap bewaard blijven met zijn evenwicht van krachten en hiërarchie van personen van grootvader tot kleinkind.

Die eigenschappen staan het hoogst genoteerd die aan de gemeenschap dienstbaar zijn. Aanpasbaarheid, vriendelijkheid, geduld om niet meer te noemen. Had onze student gezegd: ik ga over drie maanden weg want ik voel me hier niet op mijn plaats, dan loopt hij de kans een gesprek te moeten voeren waarin onprettige dingen op tafel komen. Met alle risico's daarvan. Zegt de zoon van het andere voorbeeld: vader, ik vind het helemaal niet nodig dat moeder in mijn auto mee naar het dorp gaat, dan kunnen er zomaar harde woorden vallen. Het is beter met een smoesje stil te blijven dan met een pijnlijk besluit te voorschijn te komen. Dat zou de harmonie maar in gevaar brengen. Het is als in

een spinnenweb: wie teveel zich roert, brengt schade aan.

Nu overal onder druk van het Westen, van arbeid, verstedelijking en democratie de gemeenschap afkalft, wordt die in een nieuwe vorm in de kerk gezocht. De zendeling die nog denken mocht dat de man en de vrouw van de Afrika-straat zich bij zijn kerk aansluit om de Gereformeerde leer, wordt vroeger of later met een dreun flink wakker geschud. Het is de beschutting van een gemeenschap die men zoekt waar je je plekje weer krijgt en naar je wordt omgekeken. En vaak wordt dan haast smekend gevraagd: wat is de wet van de kerk?

Er zit de hunkering achter naar een nieuwe gemeenschap met zijn leefregels, een ander net nu het oude aan het scheuren is. Aandacht voor de zieke mens, medeleven met elkaar om samen overeind te blijven in het nieuwe Zuid-Afrika. De 'leer' van de kerk wordt dan – bijna zeg ik – op de koop toe genomen. Want ook in de nieuwe gemeenschap blijft Afrika zichzelf. De kerk als harmoniemodel waar je vòòr alles goede verhoudingen moet bewaren, je plaatsje moet kennen. Liever met wat wij een leugentje zouden noemen, de dominee tevreden stellen dan goede verhoudingen met de 'waarheid' verstoren.

J. Vonkeman,
Richmond, Zuid-Afrika

Verdicht gebeuren (2)

Klaas Holwerda, Culemborg

De verhalende delen van de Schriften presenteren ons het verhaalde gebeuren in verdichte vorm – schreef ik de vorige keer: verdicht in de meer letterlijke betekenis van gecondenseerd dan wel te verstaan. Zoals beloofd wil ik nu een poging wagen aan de hand van enkele schriftgedeelten nader toe te lichten wat ik met die eigenlijk ontoereikende term bedoel.

Vooraf roep ik nog even in herinnering wat ik in dat verband nog meer schreef: die verdichte vorm komt op geen enkele wijze in mindering op het recht doen aan de werkelijkheid waarin wij leven en al de heiligen ons voorgedaan geleefd hebben. Integendeel, ik ben in toenemende mate geneigd te denken dat die meer dichtertelijke en verbeeldende verhaaltijl op een veel diepere en zinnijkere wijze aan die werkelijkheid recht kan doen dan onze gangbare klinisch-eenduidige taal vermag te doen.

De lezer oordele dus zelf. Ik neem hem of haar achtereenvolgens mee naar de wijze waarop de Schriften van het oude zowel als het nieuwe verbond onderling met elkaar omgaan; naar de boeken Deuteronomium, Samuël en Jozua en tenslotte naar het evangelie naar Marcus. Er zal dus nog wel een derde aflevering nodig blijken. Wie wel eens met meer dan gemiddelde aandacht gekeken heeft naar de wijze waarop in de Schriften van het nieuwe verbond zinsneden uit de Schriften van het oude verbond aangehaald, commentarieerd en toegepast worden, zou licht tot de conclusie kunnen komen dat dat met een behoorlijke mate van slordigheid gebeurt: met de Franse slag en naar onze hedendaagse normen incorrect. Dat is, zeker aanvankelijk, voor wie opgegroeid is met een diepe eerbied voor de Schriften geen leuke ontdekking. Want moeten bijvoorbeeld Mattheüs en Johannes en Paulus nu voortaan ook onder verdenking staan van onzorgvuldige exegese en een tekort aan eerbied voor wat echt

betrouwbaar woord van God is? Moeten we dan noodzakelijkerwijs maar verder met een toch wat rammelende Schrift?

Het kan, is mijn ervaring ook anders. Want wie zegt dat niet die tot dusver zo vanzelfsprekend geachte normen van technisch correcte tekstbehandeling ons in de weg zitten? Terwijl de meer speelse en associatieve wijze waarop de Schriften elkaar hanteren juist bijzonder zinrijke inhouden en verbanden blootlegt. De Jong heeft daar in zijn de vorige keer reeds genoemde lezing (naar aanleiding van het boek van Loonstra over *De geloofwaardigheid van de Bijbel*) een aantal prachtige voorbeelden van gegeven. Veelal gaat het om citaten uit de profeten en de psalmen, maar voor deze gelegenheid kies ik twee plaatsen waar de omgang met notities over Israëls verleden in het geding is.

Uit Egypte geroepen

Wanneer de evangelist Mattheüs verhaalt over de vlucht, in de nacht, van Jozef met het kind en zijn moeder naar Egypte (2,13-15), dan besluit hij dit verhaal met een paar woorden van de profeet Hosea: *uit Egypte heb Ik mijn zoon geroepen* (Hosea 11,1). Die woorden vinden vervulling in wat hier van Jezus verhaald wordt. En passant merk ik op dat dit een van de mooiste voorbeelden is om helder te krijgen dat het bij vervulling van profetie niet zozeer gaat om het uitkomen van een in een ver geleden gedane voorspelling, als wel om een opnieuw en dan nog dieper en intenser tot gelding komen van profetenwoorden die hun geldigheid al lang bewezen hadden. Hosea immers, om niet te zeggen de HEER bij monde van Hosea, werpt met die woorden geen blik op de toekomst, maar op het verleden: de nacht van de uittocht, waarin Israël aan de houdgreep van de farao's ontruikt werd.

Maar waar het nu om gaat: het korte verhaal van Mattheüs wordt vaak als opmaat naar dat profetenwoord gelezen: om, als Israël eertijds, uit Egypte geroepen te kunnen worden moest Jezus daar natuurlijk eerst verzeild geraakt zijn, om het wat oneerbiedig te zeggen.

Toch spoort dat niet met de wijze waarop Mattheüs voortdurend in zijn evangelie profetenwoorden inzet. Die woorden werpen steeds licht op het

voorafgaand verhaalde. In dit geval dus niet de terugkeer uit Egypte (die komt straks nog afzonderlijk ter sprake in 2,19-23), maar de vlucht naar Egypte.

Getuigt de inzet hier van het genoemde woord van Hosea nu van onnadenkendheid bij Mattheüs? En moeten we hier nu maar verder met, zoals ik het noemde, een wat rammelende Schrift?

Dat wil er bij mij niet in. Naar mijn indruk doet de evangelist dit juist weloverwogen om zijn lezers op de zoveelste schok te trakteren in het op dat moment nog maar anderhalf hoofdstuk oude boek. Dat begint al met de mededeling dat de vraag naar de geboren koning van de Joden verbijstering teweegbrengt, niet enkel bij Herodes, maar in heel Jeruzalem (2,1-3). Die vraag zet in Jeruzalem geen harten in brand en geen voeten in beweging. En het verhaal wekt de indruk dat de ster die voor Jeruzalem en na Jeruzalem aan de hemel staat te stralen (2,2.9) uitgerekend boven Jeruzalem verduisterd wordt. Hoe pijnlijk!

Zo blijken ook in het verhaal van de vlucht naar Egypte de bordjes pijnlijk verhangen. Immers het Israël van nu blijkt voor Jezus en voor alle pasgeboren jongetjes (2,16) even onveilig als het Egypte van de farao's eertijds het was (Exodus 1,15-22). Met andere woorden: *Israël* is het Egypte waaruit deze nieuwe zoon van God geroepen wordt. Komt dat hard aan!

Hoe komt Mattheüs op het idee? – kun je je afvragen. Als die woorden van Hosea nu eens juist veel meer zijn dan een in een onbewaakt ogenblik herinnerde losse flodder. Wie Hosea 11 verder leest proeft de teleurstelling waar het met dat zo liefdevol verwekte (geroepen) en grootgebracht kind Israël op uitgelopen is. Het kan de HEER gestolen worden (Hosea 11,7). Mattheüs kan zich aldus door de profeet gemachtigd weten de bordjes te verhangen.

En toch. Toch kan de HEER dit als puntje bij paaltje komt niet over zijn hart verkrijgen (Hosea 11,8). Maar hoe kan zo een nieuw begin geloofwaardig gemaakt worden? Is het boek dat Mattheüs schrijft niet bedoeld als een antwoord op die vraag?

Laster tegen de heilige plaats

Een tweede voorbeeld ontleen ik aan

de verdediging van Stefanus voor de Hoge Raad (te vinden in Handelingen 7). Stefanus begint bij het begin: de roeping van Abraham. Alleen, voor wie nauwkeurig luistert, suggereert Stefanus op zijn minst dat die roeping plaatsvond in Mesopotamië en Abraham zich in Haran als in het aangewezen land vestigde (7,2-4). Neemt Stefanus het niet al te nauw met wat het boek Genesis ons te lezen geeft? Daar toch is Haran de plaats waar de roeping plaatsvindt en het land Kanaän de plek van bestemming (Genesis 11,32 en 12,1.5). Is dit een black out op dat spannende moment? Of zet Stefanus welbewust zijn hoorders op het verkeerde been? Hij was immers beschuldigd van niet aflatende laster tegen onder meer de heilige plaats: land, stad, tempel (6,13).

In het laatste geval winnen de woorden van Stefanus naar mijn besef nog aan blijvende actualiteit. Want dan is dit de diepere boodschap van zijn speels-vrijmoedige omgang met plaatsen en tijden: wie zich al te zeer fixeert op de naakte feiten en daarin houvast zoekt, zou wel eens naast de boodschap kunnen grijpen; de heilige plaats is niet maar in zichzelf heilige plaats en aangewezen land, maar krachtens de stem die uit den hoge Abraham riep.

Zonder die stem is het vermeende heilige land niet meer dan een toevallige woonplaats: *dit land waarin jullie nu wonen* – zegt Stefanus; alsof het morgen elders kan zijn (7,4).

Overigens zijn de bewoordingen van Stefanus allerm minst bezijden het getuigenis van de Schriften van het oude verbond in breder verband: de levensreis van Abraham verloopt daar in twee etappes van Oer over Haran naar Kanaän, waarbij menselijk initiatief (vader Terah) en goddelijke roeping allerm minst tot op de laatste draad te ontrafelen zijn (zie Genesis 11,31-32; 15,7 en Nehemia 9,7).

Evenals de eerste maal

Dit lijkt mij een geschikt moment om over te stappen naar de Schriften van het oude verbond als zodanig. En dan begin ik met een dubbelhoofdstuk waarin verdichting van een meervoudig gebeuren tot een enkelvoudig gebeuren op grond van vergelijking van Schrift met Schrift nog aantoonbaar is. Ik doel daarbij op een vrij lange passage uit het boek Deuteronomium (9,7-10,11).

De lezer weet wellicht dat dat boek zich presenteert als een lange

afschiedsprek van Mozes op de oever van de Jordaan: het goede land aan de overkant niet ver bij hen vandaan – maar hoe, met welke levenshouding zullen de kinderen van Israël dat land kunnen binnengaan? Heel de veertig jaar lange, met vallen en opstaan afgelegde weg sinds het moment van vertrek vanaf de berg Horeb wordt door Mozes met die tot dan toe aan zijn hoede toevertrouwde mensen nog eens nagelopen en als een leerzame les door de scheidende Mozes de kinderen van Israël op het hart gebonden.

Dat goede land aan de overkant ligt allerm minst vanzelfsprekend open – zo blijkt. Mozes hoeft maar het gouden kalf te noemen om, met eerbied gezegd, een oude en diepe wond van de Eeuwige open te rijten. Goed – de HEER had zich door Mozes laten verbidden toen, maar de enorme deuk van het geschade vertrouwen was sindsdien niet meer volledig weg te poetsen gebleken. Het was tussen de HEER en Israël nooit meer zo geworden als het geweest was zagezegd. En dat niet in de laatste plaats omdat het niet bij één incident van die aard gebleven was. Er worden er nog een paar genoemd, in de herinnering verbonden aan de plaatsnamen Tabeëra, Massa, Kibroth-Taäva en Kades-Barnéa (9,22-23 – zie Numeri 11,1-3;

**Terwijl
de meer speelse en
associatieve wijze
waarop
de Schriften
elkaar hanteren
juist bijzonder
zinrijke inhouden
en verbanden
blootlegt**

Exodus 17,1-7; Numeri 11,31-35 en Numeri 13-14).

Die eerste keer moet op die latere momenten steeds weer in alle hevigheid bovengekomen zijn (precies zoals dat gaat tussen mensen die hun levens aan elkaar verbonden hebben) en daarom het diepst en het meest levendig in de herinnering gegrift staan. En zodra Mozes dan ook in dat nalopen van de afgelegde weg aange land is bij die zwarte dag van het gouden kalf, worden alle latere vergelijkbare incidenten als het ware in het verhaal van die eerste keer opgezogen. Meerdere in de tijd uiteen liggende momenten beginnen zich hier

in de herinnering te verdichten tot één grote clash die Mozes bij de gedachte eraan nog op zijn benen doet trillen. Met name aan twee elementen in het verhaal zoals het op deze plaats in de Schriften verteld wordt lees ik dat af. In de eerste plaats lukt het niet meer de verschillende momenten waarop Mozes op de berg stond dan wel neergeworpen lag – veertig dagen en veertig nachten – en de HEER naar hem hoorde, helder van elkaar te onderscheiden of het precieze aantal van die momenten te bepalen (zie 9,9; 9,18-19; 9,25 en 10,10). De eerste keer overstemt de latere keren (zie 9,18 en 10,10).

In de tweede plaats wordt de blijvende afzondering van de stam Levi hier veel duidelijker geprofileerd in de nasleep van de geschiedenis met het gouden kalf dan in Exodus 32 het geval is. Daar is wel een aanzet daartoe te vinden, maar wordt toch meer een eenmalige taak gesuggereerd (zie het tweevoudige *heden* in Exodus 32,29). Het is mij wel eens opgevallen dat de boeken van Mozes elders wel uitvoerig aandacht besteden aan de regeling en toebereiding van alles wat er nodig is met het oog op de bijzondere taak die de stam van Levi krijgt toebedeeld, maar nergens erg vastomlijnd de aanvang van die bijzondere dienst markeren (Numeri 1,47-54; 3-4; 8; 18). Maar rechtvaardigt hun tamelijk uitdrukkelijke rol na het incident met Korach, Dathan en Abiram (Numeri 18 na 16-17) niet de voorzichtige veronderstelling dat zij zich gaandeweg die reeks van incidenten waarop Mozes zinspeelt (9,22-24) een vastere positie verworven hebben? Wat in de weg van de geleidelijkheid zijn beslag kreeg zou hier dan eveneens samenvattend en verdicht verhaald zijn (10,8-9). Het op het eerste oog verdwaalde stukje reisverslag dat ervoor is geplaatst (10,6-7) kan dan verstaan worden als een herinnering aan de tijd die met dat proces gemoeid geweest is.

Is het nu geoorloofd een procédé zoals dat hier nog ongeveer aan te wijzen valt ook elders in de Schriften te vermoeden? Uiteraard niet zomaar, als Spielerei, maar wanneer het zou helpen zicht te krijgen op de boodschap van het verhaalde? Daarover de volgende en laatste keer.

Noten:

1. *Studiemap Theologische Studiebegeleiding, aflevering J 7, p.6-13.*
2. *Overigens ben ik voor dit voorbeeld De Jong schatplichtig; zie zijn Handelingen 7 (Kampen 1985) p.14-16.*

Ter Linden en de rechterflank

Bart Cusveller, Ede

Zonder echt dichter bij elkaar te komen, debatteren ds. Nico ter Linden en collega's uit de 'rechterflank' alweer enige tijd over het 'werkelijk waar'-gehalte van de Bijbel. Zo reageerde hij afgelopen najaar weer in Trouw op reacties die in Opbouw waren gegeven op zijn boek Het verhaal gaat... (door P.J. van Kampen en J. Mudde). Volgens mij (filosoof, ook rechterflank) zitten beide partijen in wezen meer in hetzelfde schuitje dan ze toegeven.

Ter Linden lijkt iets als het volgende te zeggen. De (gelovige) mensen van nu kunnen de Bijbel van toen niet meer begrijpen. Geen wonder, want vaak wordt gezegd dat deze letterlijk moet worden uitgelegd, en dat kan helemaal niet. De Bijbel staat vol metaforen en verhalen en die kun je niet letterlijk opvatten. Dus als er staat 'Jezus is Gods Zoon' dan is dat een wijze van zeggen, geen mededeling over de genealogische relatie tussen Vader en Zoon. Die metaforen en verhalen willen iets waars zeggen, door iets te zeggen dat niet werkelijk (letterlijk, historisch, wetenschappelijk verifieerbaar) zo is. Daar is niks mis mee. Ik zeg ook wel eens tegen mijn geliefde dat ze een engel is. Strikt genomen niet werkelijk zo, maar de waarheid van mijn boodschap ontgaat haar toch niet. Tot zover Ter Linden.

Metaforen

Nu staan er inderdaad vele metaforen (en andere stijlfiguren) in de Bijbel. Metaforen uit die tijd, metaforen gebruikt door die mensen. We moeten dus vragen wat die metaforen, verhalen, beelden van die mensen betekenen. Maar dat niet alleen. Die metaforen etc. staan *in de Bijbel*. Als we geloven dat God in de Bijbel spreekt, dan zullen we ons ook moeten afvragen wat Hij (niet die mensen) wilde zeggen met die metaforen etc. Stel dat de maagdelijke geboorte beeldspraak is, wat heeft God ons dan willen zeggen met dat beeld? Wagen we een poging daar iets over te zeggen?

Hier scheiden de wegen van Ter Lin-

den en de rechterflank. De rechterflank wil graag iets op een briefje hebben, Ter Linden is uiterst terughoudend: „die woorden zijn een belijdenis, zij beelden een geloofswaarheid uit, zij verwijzen naar een werkelijkheid die de onze overstijgt en waar niets met zekerheid over te zeggen valt”. En voor die terughoudendheid is wel wat te zeggen: we weten niet altijd even goed op welke waarheid zo'n Bijbeltekst aanspraak maakt, en ook zijn mensen met waarheidsaanspraken de verschrikkelijkste dingen aangedaan. Als reactie op dogmatisme (en als eerbied voor de Eeuwige) valt Ter Lindens terughoudendheid te waarderen.

Terughoudendheid

Deze terughoudendheid is volgens mij tevens de kern van de discussie. Belijdenis, uitbeelding, verwijzing, allemaal akkoord. Maar hoe ver reikt terughoudendheid in het doen van waarheidsaanspraken? Is de Bijbel *alleen maar* belijdenis etc.? Dat is de zorg van de rechter-flankers. Zij willen graag weten of de cruciale teksten van het christelijk geloof (over Jezus' opstanding uit de dood, de vergeving van onze zonden) ook „iets zeggen dat niet werkelijk zo is (teneinde iets waars te zeggen)”. Wat kan immers de christelijke boodschap zijn als de opstanding niet

*toegeven
dat er toch wel iets
gezegd kan worden
over
de werkelijkheid
waarover
de Bijbel spreekt*

werkelijk is? Wat kan het betekenen dat „Hij vergeeft ons onze zonden” een metafoor is? Is Gods relatie met de mens, Gods aard en handelen, ja, Gods bestaan ook een werkelijkheid die de onze overstijgt en waarover niets met zekerheid te zeggen valt? Zou Hij ook *niet* kunnen bestaan? Met andere woorden, de rechter-flankers vrezen niet alleen dat hun dogma's, hun waarheidsaanspraken in rook opgaan, maar dat God in rook opgaat. Waar verwijst het Bijbels getuigenis nog naar? Dan is de Bijbelse boodschap een in metaforen verwoorde religieuze zin-ervaring, geen Woord van God.

De kern van de discussie lijkt me dan ook in hoeverre het uitleggen van de Bijbel het doen van waarheidsaanspraken inhoudt. Als reactie op dogmatisme zegt Ter Linden dat we hierin uiterst terughoudend moeten zijn. De rechter-flankers vragen hoe terughoudend je kunt zijn zonder de inhoud van de Bijbel prijs te geven. Mijn inziens is Ter Linden daarin te terughoudend. Hij zegt dat de Bijbel spreekt over een werkelijkheid waarover *niets* met zekerheid gezegd kan worden. Dat is een uitspraak die zichzelf weerlegt: als er niets met zekerheid over die werkelijkheid gezegd kan worden, dan kan er ook niet over gezegd worden dat er niets over gezegd kan worden. Bovendien, kan niet gezegd worden dat die werkelijkheid *bestaat* (en bepaalde kenmerken heeft)? Als je ontkent dat het gebruik van de naam 'God' een waarheidsaanspraak over Zijn bestaan inhoudt, bepleit je dan zelfs niet een vorm van atheïsme?

Dit lijkt misschien een flauwe poging hem op een woord te vangen, maar het geeft de kern van het debat aan. Als Ter Linden zichzelf niet wil tegenspreken zal hij moeten toegeven dat er toch wel *iets* gezegd kan worden over de werkelijkheid waarover de Bijbel spreekt. Ook hij ontkomt niet aan waarheidsaanspraken over die werkelijkheid of – naar de mens gesproken – aan dogma's. Het is te makkelijk om je op Joodse verhalentradities te beroepen. Niemand ontkomt aan metaforen, niemand ontkomt aan waarheidsaanspraken. Het is niet het een of het ander, we zitten er ergens tussenin.

Sommige metaforen zijn alom als zodanig geaccepteerd, andere omstreten. Maar de Bijbel staat eveneens vol waarheidsaanspraken: sommige als zodanig geaccepteerd, andere omstreten. Als Ter Linden dit ontkent, dan is de vraag gerechtvaardigd wat hij niet tot metafoor of verhaal wil verklaren. Stel dat Ter Linden zijn geliefde verklapt dat 'engel' een metafoor is en dat hij zich niet gebonden acht aan alle kenmerken van relaties met engelen. Zou zij dan – wetende dat 'in de echt verbonden zijn' ook maar een manier van zeggen is – niet mogen vragen aan welke kenmerken van de echt hij zich wel gebonden acht? Hij zal haar *iets* op een briefje moeten geven (een boterbriefje?).

HERE GOD, UW SCHEPPING ZUCHT

Here God, uw schepping zucht
onder onze handen,
die het land, de zee, de lucht
wisten aan te randen.
Onze waan
tast haar aan:
heel het bloeiend leven
ons door U gegeven.

Toen Gij Adam in de hof
alles toevertrouwde,
en de mens, gebouwd uit stof,
't paradijs bebouwde,
bracht uw stem,
Heer, tot hem
alle dieren samen
en hij gaf hun namen.

Here God, hoe diep is hij
van zijn troon gevallen!
Adam wilde zijn als Gij –
en is slaaf geworden.
Al wat leeft,
alles heeft
nu de dood tot koning:
die heeft hier zijn woning.

God, uw ganse schepping lijdt,
bloedt uit duizend wonden:
overal verderf en strijd,
leed door onze zonden.
Onze waan
tast haar aan:
slaven die als heren
over haar regeren.

Onder ons regiem zien wij
nu de aarde sterven.
Onze kindren, zullen zij
nog een aarde erven?
Was uw Zoon
van zijn troon
niet als slaaf gekomen,
't was ons ál ontnomen.

Maar Hij heeft het dodenrijk
al zijn recht ontnomen –
wij zijn in het koninkrijk
van de Zoon gekomen.
Hij, de Mens
naar Gods wens,
is de Heer der heren:
Hij zal goéd regeren!

Vredevorst, uw schepping wacht
tot die dag zal komen
waarop zij aanschouwen mag
al Gods vrije zonen.
Christus, kom,
Bruidegom!
Dan zal al het zijnde
bloeien zonder einde.

*Melodie: Liedb. gez. 483
Tekst uit 'Emmaüsganger'
van Johan Klein
(Buijten & Schipperheijn,
Amsterdam)*

BOEKBESPREKING

In de serie met bovengenoemde titel wordt een handreiking geboden voor persoonlijke meditatie en gemeenschappelijke Bijbelstudie. Enkele deeltjes werden ons ter bespreking gegeven. Steeds worden kernteksten behandeld b.v. over de brief aan de Filippenzen (Drs. M. van Campen), over de Toekomst (Dr. A. Noordegraaf) en over Noach (Dr. B. J. Wiegeraad). Dit zijn herv. predikanten van de Geref. Bond. Bij de bestudering van deze geschriften viel ons de nauwkeurige exegese op, die vervolgens aan de hand van verschillende beelden en citaten wordt toegespitst op het praktische geloofsleven en de ontwikkeling van de brede samenleving. Er staan pittige opmerkingen in, b.v.: „Een dominee, die zijn gebed beëindigt met Maranatha, kom Heere Jezus, wordt soms wat vreemd aangekeken. En in een brief schreef iemand me ooit eens: De zondeval van het christendom is, dat ze de toekomstverwachting uit haar woordenboek heeft geschrapt”. (v. Campen, p. 78). Helder en duidelijk worden de dingen onder de aandacht van de lezers gebracht. Onder het thema: Alle volken schrijft van Noordegraaf: „Op de proclamatie volgt de OPDRACHT. De missionaire opdracht, het zendingsbevel rust in de koningsproclamatie van de Opgestane. Zending is iets anders dan wereldse propaganda. Wij worden betrokken in zijn bevrijdende heerschappij. We krijgen rugdekking in die geweldige woorden van macht. (p. 31). De actualiteit van de boodschap wordt onderstreept door Wiegeraad: „Hebben de omstanders geluisterd? Nee! Was noach dan geen goede prediker? Zeker wel! Hij bracht het Woord zoals God het wilde. Toch kwam er – bij wijze van spreken – niemand in de kerk. Misschien wel voor een poosje. Maar daarna waren ze weer weg. Onvoorstelbaar. Zoveel jaren getuigen en geen vrucht. Wat moet dat zwaar voor Noach zijn geweest. Die lange periode van preken is anderzijds een bewijs, dat God zijn straf niet zomaar liet komen. niemand kon zeggen: God heeft me niet gewaarschuwd. Zo is het ook nu. Wij worden gewaarschuwd week in week uit, jaar in jaar uit. Niemand weet hoelang er nog tijd is.” (p. 28).

Wat dat laatste betreft vraag ik mij soms af of dit waarschuwend element in de huidige prediking niet bezig is te verbleken. Het is hier en daar vanzelfsprekend geworden, de aanvaarding van het heil in Christus, maar als de gemeente niet aan haar zonde wordt ontdekt mist de verkondiging van de genade haar doel. Deze boekjes zijn goed bruikbaar. Ze leiden ons binnen in de schatkamers van het getuigenis der Schriften. Aan elk hoofdstuk zijn gespreksvragen toegevoegd. De boekjes tellen resp. 92, 94 en 71 pagina's. De prijs van alle drie is: f 14,90. Uitgeverij de Groot Goudriaan – Kampen heeft voor een keurige uitgave gezorgd.

Enschede, O. Mooiweer

Het wonder van de 20ste eeuw:

De kerk van China

Robert Doornenbal, Zeist

Elke dag kreeg ik twee kommen rijst en een ketel water. Dat laatste was om me te was- sen en om uit te drinken. De bewakers schonken niet veel aandacht aan de mensen in eenzame opsluiting. Dus kon ik spreken met de jongeman in de cel naast mij, door een gat in de muur te maken. Tenslotte wilde hij in Christus gaan gelo- ven. Dus doopte ik mijn eet- stokjes in het water dat ik had overgehouden van het poetsen van mijn tanden. Ik doopte hem op zijn voorhoofd, door het gat! Later werd deze vriend gedood in de Culturele Revolu- tie.

Dit verhaal, afkomstig van een rooms-katholieke Chinees, geeft een indruk van wat christenen in China recentelijk hebben meegemaakt, en wat nog steeds voor velen realiteit is. Verdruk- king, gevangenschap, martelaarschap – maar ook: interesse in het Evangelie bij vele Chinezen, een verborgen groei van de kerk, en tegelijkertijd primitieve c.q. creatieve middelen om dit kerk-zijn gestalte te geven. Een schat van recente en goed onderbouwde gege- vens hierover biedt het nieuwe boek van Pieter van Kampen, *De kerk van China. Het mandaat van de hemel*. De auteur neemt een lange aanloop om aan te belanden bij de 'doop met de stokjes'. Tijdens dit voortraject krijgen we een indruk van het Chinese land- schap, in letterlijke zin: de grote rivie- ren, de hoge bergen etc. China wordt het 'land der superlatieven' genoemd. Uitvoeriger komt daarna de religieuze en politieke 'geografie' van China ter sprake: het confucianisme, taoïsme en boeddhisme; de geschiedenis van het keizerrijk, en die van missie en zending tot 1900. Zoals wel vaker in zijn boeken houdt Van Kampen ons een verrekijker voor bij onze oriëntatie in (voor vele lezers) onbekend terrein. We zien dan een gebeurtenis of persoon heel dicht- bij komen: een kostelijke anekdote over een 'april-grap' die een keizer uithaalde om zijn chagrijnige vrouw op te vrolij- ken, of de frustraties van een Jezuiet

als Adam Schall von Bell (1582-1666) bij zijn jarenlange pogen om het keizer- lijk hof behalve voor astronomie en bronzen kanonnen óók te interesseren voor het Evangelie. In enkele andere hoofdstukken wordt ons een omge- keerde verrekijker voorgehouden, en zien we het Chinese landschap heel ver weg: een breed, panoramisch over- zicht – bijvoorbeeld van China tussen 1900 en 1950 – waarbij details buiten beeld vallen.

Wat bij dit alles beklijft, is dit: China was tot 1900 niet tot nauwelijks open voor het Evangelie. Wat in 1900 tijdens de zgn. Bokseropstand gebeurde, kan als illustratief beschouwd worden voor wat er keer op keer in voorgaande eeuwen was gebeurd: de buitenlandse zendelin- gen werden grotendeels vermoord, en de kleine, kwetsbare Chinese kerk werd vervolgd. Na de ineenstorting van het keizerrijk, met de daaraan gekoppelde confucianistische levensbeschouwing, volgde begin 20ste eeuw een opmerke- lijke groei van de Chinese kerk. Maar rond 1949 waren er toch niet meer dan zo'n 4 miljoen christenen, waarvan 1 miljoen protestanten (Watchman Nee was een van de bekende opwekkings- predikers uit de jaren '30).

Anno 1997 wordt het aantal christenen daarentegen op enkele tientallen miljoen- en geschat; de ramingen lopen uiteen van 35 miljoen tot 65 miljoen (het boek bespreekt geïnformeerd en genuan- ceerd de valkuilen bij de schattingen). In een halve eeuw tijd is de Chinese christenheid dus niet alleen staande gebleven, ondanks een verschrikkelijke verdrukking door de overheid – met name in de jaren '60, tijdens de Cultu- rele Revolutie – maar ook ongeveer 40 keer zo groot geworden! In China komen 's zondags méér gelovigen samen dan in heel West-Europa. Het bewijs voor de enorme kerkgroei, met name in de zogenaamde Huisgemeen- ten, is nu onomstotelijk, ook al hebben velen (waaronder vrijzinnige en/of 'Par- tijgetrouwe' christenen) de feiten willen verdoezelen. De Communistische Partij maakt zich dusdanige zorgen over het verschijnsel dat gesproken wordt van 'christelijke koorts' (*jidujiao re*). Zelfs oude houwdegens die al vele lange jaren lid van de Partij waren, blijken zich soms tot Christus bekeerd te heb- ben.

De vraag dringt zich op: hoe heeft dit kunnen gebeuren? Ik ben het eens met de auteur als hij opmerkt dat deze spectaculaire groei niet alleen sociolo- gisch is te verklaren, "of psychologisch, of af te doen met verwijzing naar de inderdaad doorzettende bevolkings- groei" (299). Wie de feiten tot zich laat doordringen, zal erkennen dat de enorme groei van de kerk in China na de stormachtige jaren '60 een van de *wonderen* van de twintigste eeuw is. Voor westerse christenen is het bemoe- digend en leerzaam kennis te nemen van dit wonder. Eind jaren '70 werden tekenen en wonderen gemeld uit nage- noeg ieder deel van China: „zieken wer- den genezen en werden in Jezus' naam demonen uitgedreven en zelfs enkele doden opgewekt" (251-2). Gelo- ven wij nog in een God die écht gebeden verhoord? Wat de Chinese christe- nen meemaken aan armoede en lijden – 'de weg van het kruis' – houdt ons al evenzeer een spiegel voor. Welke offers brengen wij in onze navolging van Christus? Men heeft geleerd elkaar bij te staan, „men heeft niet geïnves- teerd in programma's, maar in mensen" (301). Waar besteden wij onze tijd en energie aan in de kerk?

Kortom, het nieuwe boek van Pieter van Kampen is niet alleen onderhou- dend en informatief; bovenal geeft het te denken. Zoals een van de *China- watchers* (Chinakenners uit het buiten- land) het stelt: „Vroeger dacht ik dat

*niet alleen
onderhoudend en
informatief;
bovenal geeft het
te denken*

God niet al te vaak ingreep en dat christelijke leven inhield dat je de reali- teit aanvaardde en desondanks hem leerde loven. Maar in China geeft God zo vaak antwoord op gebed, op de meest gedurfd gebeden, dat ik voort- durend leer in alles te vragen dat Hij echt zal ingrijpen. De Chinese Kerk heeft me dat geleerd." (299)

(recensie van Pieter van Kampen, *De kerk van China. Het mandaat van de hemel* (Kok Voorhoeve 1997))

Degeneratie

het einde van de evolutietheorie en een wetenschappelijk alternatief?

Jan A. Mol, Houten

Op 24 november j.l., precies 138 jaar na het verschijnen van Darwins 'Origin of Species', presenteerde Peter M. Scheele zijn 'degeneratietheorie' als alternatief voor de evolutietheorie. Inmiddels is in de kring van biologen en op een speciale Web-site op internet een discussie gestart over de wetenschappelijke waarde van dit alternatief. Zonder die discussie naar OPBOUW te willen verplaatsen een kritische bespreking van het boek op hoofdlijnen.

„Er is biologische verandering! Dat mag duidelijk zijn. Er zijn teckels en St. Bernhards en die waren er eerst niet. Die zijn *ontstaan*. In de fossielen komen we dieren tegen die er nu niet meer zijn, en er zijn dieren die er nu zijn en die we niet in de fossielen tegen komen. Er is dus kennelijk biologische verandering en er ontstaat kennelijk nieuwe variatie.”

Met deze zinnen begint Peter Scheele de inleiding van zijn populair wetenschappelijk boek tegen de evolutietheorie en presenteert hij een nieuwe theorie, de degeneratietheorie.

Zowel mijn professie, ik houd mij dagelijks bezig met onderzoek naar genen die betrokken zijn bij het ontstaan van tumoren, alsmede mijn geloofsovertuiging dat er een ordenend principe ten grondslag ligt aan de complexiteit van het leven stimuleren mij dit boek voor u te bespreken.

De eerste indruk van dit boek is dat het de complexe kennis over ons genetisch materiaal, het DNA, de erfelijkheid en alle veranderingen in het genetisch materiaal op een heldere wijze toegankelijk maakt voor een breder publiek.

Begrippen als entropie, mutatie, recombinatie, gen-duplicatie en transpositie worden helder uitgelegd. In het eerste deel van het boek wordt de huidige kennis van ons genetisch materiaal beschreven inclusief de theorieën

omtrent mutatie, gen vermenigvuldiging en natuurlijke selectie. Na de afwijzing van de evolutietheorie wordt in het tweede deel de degeneratietheorie beschreven.

Micro-evolutie

Terecht maakt Scheele onderscheid tussen micro-evolutie, d.w.z. aanpassing binnen de soort, en de sprong van soort naar soort, de macro-evolutie.

Over het bestaan van micro-evolutie is een hoge mate van overeenstemming tussen wetenschappers, met inbegrip van creationisten. Het is duidelijk dat aanpassing van de soort aan z'n omgeving bestaat.

Naast 'natuurlijke selectie' bestaat er ook een selectie door menselijk ingrijpen. Zo wordt in de fokkerij van rund-vee geselecteerd op productie kenmerken, en bijvoorbeeld in de hondenfokkerij geselecteerd op gewenste uiterlijke kenmerken.

Het selecteren op uiterlijke kenmerken van dieren is op z'n minst al zo oud als de geschiedenis van Jakob bij Laban.

Dus omgevingsfactoren, inclusief menselijk ingrijpen, stimuleren deze selectie. Bij de hond heeft dit bijvoorbeeld geleid tot een voorheen onbekende

betreft de stelling: „Macro-evolutie is een *genetische onmogelijkheid* en het alternatief, dat kan niet anders, is de *degeneratie*-theorie.”

Net zo min als ik de bewijsvoering pro evolutie sluitend vind, heb ik moeite met de omgekeerde bewijslast dat macro-evolutie een genetische onmogelijkheid zou zijn.

De argumentatie bijvoorbeeld dat essentiële genen niet zouden kunnen evolueren en/of dupliceren is op zijn minst discutabel.

De theorie van Scheele is ook helemaal geen alternatief voor de macro-evolutie.

En terecht! Daarmee zou hij de scheppingsorde omkeren, en zouden alle diersoorten uit één hogere alles omvattende soort kunnen zijn ontstaan.

Kan degeneratie van menselijke 'gehoor-genen' leiden tot het horen van veel meer frequenties? Hoe verklaar je het veel betere beeldvormende vermogen van sommige vogels of insecten via degeneratie? Om dit punt te ondervangen moeten er wel oersoorten worden geïntroduceerd die vervolgens wel kunnen degenereren binnen de soort.

De degeneratietheorie omzeilt dus de overstap van soort naar soort. Met de mens die degenerereert naar aap zou je ook meer problemen creëren dan dat je oplost.

Degeneratie of evolutie, destructie of constructie?

Wanneer we ons uitgangspunt in de Bijbel zoeken, dan vinden we in het scheppingsverhaal terug dat de oermens Adam en oer-moeder Eva worden geschapen als kroon op de schepping, en niet als begin. Vervolgens is binnen de soort 'mens' de biologische diversiteit enorm toegenomen.

Of Eva inderdaad zwart is geweest, zoals de 'Black-Eve' theorie ons heeft willen doen geloven, blijft een open vraag.

Zijn nu alle rassen die vervolgens zijn ontstaan, van zwart, bruin en blank of van rood-huid tot geel werkelijk degeneraties van de mens, of micro-evolutie, dat wil zeggen aanpassing aan de

*macro-evolutie,
een genetische
onmogelijkheid?*

rijkdom aan rassen die onderling zeer verwant zijn. Echter met een variatie in lichaamsgewicht van een factor 100!

Macro-evolutie

Over de macro-evolutie, d.w.z. dat er uit een moedersoort nieuwe soorten ontstaan, is terecht een veel groter verschil van mening binnen de wetenschap.

Eén van de struikelblokken is het niet vinden van overgangsvormen.

Ondanks alle bezwaren die tegen de evolutietheorie kunnen worden ingebracht is ze echter moeilijk 'falsificeerbaar'.

Scheele kan dat blijkbaar wel, want hij

omgeving zoals bijvoorbeeld de hoeveelheid expositie aan UV-straling?

Bestaan er eigenlijk wel mutaties die een positief effect hebben? Het moge duidelijk zijn dat mutaties die tot een aanzienlijk verlies van functioneren leiden, veel sneller zichtbaar zijn dan neutrale of positieve mutaties. Daar komt bij dat ten aanzien van de mens de selectiedruk vrijwel afwezig is en de populatie zo groot is dat positieve

de mens is gevallen, niet vervallen

mutaties spaarzaam doordringen.

Toch zijn daar voorbeelden van te geven.

Door mutaties in antilichaam producerende cellen wordt ons potentieel aan weerstand tegen infecties vergroot. Helaas kunnen virussen en bacteriën ook muteren en zo hun gevaar voor de gezondheid van mens en dier behouden (over micro-evolutie gesproken!).

Ook in hersenweefsel is mutatie van een defect gen naar een werkzaam gen aangetoond. Degeneratie en evolutie moeten ook altijd worden gezien vanuit de context van het individu. Zo kan je verlies van een receptoreiwit degeneratie noemen, maar houd je dat ook vol als dat leidt tot resistentie tegen bijvoorbeeld een dodelijke virus infectie?

Tot slot

Vanuit Bijbels perspectief zou ik willen zeggen dat de mens (in geestelijk opzicht) wel is *gevallen*, maar niet is *vervallen*.

Naast genetische schade die ons veel leed veroorzaakt, zoals bijvoorbeeld erfelijke vormen van kanker, is er binnen de soort biologische variatie ontstaan die ik absoluut niet degeneratie zou willen noemen. Zo zijn degeneratie en micro-evolutie beide kenmerken van de dynamiek in het genetisch materiaal.

Met de introductie van de degeneratietheorie wordt er een taalkundige nuancing aangebracht binnen de micro-evolutie waar verlies aan functie net zo goed voorkomt als diversificatie. De theorie vormt absoluut geen tegenhang voor de macro-evolutie. Toch bewonder ik de moed, en soms de arrogantie, van Peter Scheele om dit boek te schrijven.

Het boek schudt op z'n minst velen wakker die kritiekloos de macro-evolutie belijden.

Of we in de geschiedenis van de mensheid ooit de kracht achter het ordenend principe, waarvan ik belijd dat God dat is, kunnen bewijzen meen ik te moeten betwijfelen.

Dat geheim is mogelijk door wetenschappers niet verklaarbaar.

(N.a.v. Peter M. Scheele, *DEGENERATIE*, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam 1997

239 bladzijden; Website, <http://peter-insite.nl/degeneratie/>)

Persschoon

De sleutels van het koninkrijk der hemelen

In *De Wekker* van 10 oktober gaat ds. J. Jonkman in op een vraag die hem gesteld werd door een broeder uit de kerken. Hij vertelt er dit over:

Een predikant hield een prachtige preek over Psalm 23. Maar het was de broeder opgevallen dat er in de preek geen enkele oproep was of God ook onze Herder was. Er werd stilzwijgend vanuit gegaan dat voor alle hoorders God de Herder is. In een gesprek met de predikant zei deze dat hij het niet nodig vindt om elke zondag expliciet op te roepen tot geloof of in elke preek te waarschuwen. (...)

Met deze benadering heeft de briefschrijver grote moeite. Hij weet dat er in onze kerken predikanten zijn die er ook zo over denken, al nuanceert hij dat ook door te zeggen dat velen van onze predikanten het Woord getrouw brengen en wel de 'twee wegen' met tweeërlei afloop verkondigen. De zorg van de broeder is dat we een gearriveerde gemeente krijgen.

En ds. Jonkman vervolgt dan met te zeggen:

We hebben het hier over een belangrijke zaak! De kwestie is niet nieuw, maar wel altijd actueel. Moet iedere preek bediening van de sleu-

tels van het Koninkrijk der hemelen zijn? Met andere woorden: Moet in elke preek gewaarschuwd worden dat een mens verloren kan gaan en verloren gaat als hij zich niet oprecht bekeert tot en gelooft in Jezus Christus?

Hierachter zit de vraag van de gemeentebeschouwing.

(cursiveringen van ds. Jonkman)

Ik betwijfel of dat inderdaad de vraag is waar het in dit geding op vastzit.

Naar mijn idee is er een andere vraag, die minstens even belangrijk is, zo niet in belangrijkheid voorafgaat aan die naar de gemeentebeschouwing. Dat is de vraag: hoe kijk je tegen de Bijbel aan, en tegen de verkondiging van het Evangelie als zodanig?

Niet dus: hoe beschouw je de gemeente, maar – rare uitdrukking in dit verband – hoe beschouw je het Woord van God?

Is dat Woord van God in zichzelf levend en krachtig en scherper dan enig tweesnijdend zwaard (Hebr. 4:12), of is het dat pas als ik daar een aantal, vrij nauwkeurig omschreven ingrediënten aan toevoeg?

Ik zou zeggen dat de verkondiging van het Evangelie zelf bediening is van de sleutels van het Koninkrijk der hemelen. Over de wijze waarop kun je nog ruimschoots van mening verschillen, maar de bediening van de sleutelmacht is niet iets wat ik naar vrije keuze al dan niet toevoeg aan de verkondiging van het Evangelie, nee, die verkondiging zelf is bediening van de sleutels. Niet omdat ik die sleutels bedien, maar omdat God dat zelf doet, door Zijn Woord; ook door het woord van de prediking.

*Of bedoelt ds. Jonkman dat uiteindelijk ook? Een tweede artikel van hem over ditzelfde onderwerp (in *De Wekker* van 31 oktober) eindigt met deze woorden:*

Vanaf elke kansel zullen de sleutels van het Koninkrijk der hemelen gehanteerd moeten worden. Want de prediking van het Evangelie is per definitie bediening van de sleutelmacht.

(cursiveringen opnieuw van ds. Jonkman)

Hoe heb ik dat nu te verstaan: mag ik de eerste zin lezen in het licht van de tweede? Of bedoelt de tweede zin een nadere uitleg te geven van de eerste? Inderdaad – daarin ben ik het volkomen eens met ds. Jonkman: we hebben het hier over een belangrijke zaak!

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

Vrouwen (6)

Karine

Ik moest laatst onverwacht in het ziekenhuis worden opgenomen. Hevige pijn op de borst, nou, dan denk je direct het ergste: je hart. Maar achteraf viel dat allemaal gelukkig mee.

'k Heb er een week gelegen en toen mocht ik weer naar huis, niets aan de hand.

Spanning, hyperventilatie. Ze hebben er heel goed voor me gezorgd, daar zal ik niets van zeggen, maar weet je waar ik nou toch een beetje over loop te piekeren? Dat je in zo'n ziekenhuis ergens gewoon een 'ding' bent. Een 'ding' dat nagekeken moet worden.

Ik sta in het kleedhokje bij de cardioloog. Moet me bijna spiernaakt uitleiden en op de onderzoektafel gaan liggen.

„De dokter komt zo”, zegt de assistente. Diep ongelukkig lig ik daar te wachten op een wildvreemde man, die, als hij binnenkomt zich aan me voorstelt zonder me aan te kijken.

Hij gaat achter zijn bureau zitten en vuurt in sneltreinvaart een paar korte vragen op me af: „Wat zijn de klachten? Pijn op de borst? Hoelang? Vaker gehad? Roken? Drinken? Hartklachten in de familie?”

Intussen zie ik dat de huid van mijn hals en schouders vlekkelig rood is geworden. De dokter staat op, komt naar me toe en begint me met zijn stethoscoop te beluisteren. Ik moet zuchten en dat gaat bevend. Hij bekijkt mijn handen, vingers, test de reactie van mijn kniegewrichten, onderzoekt mijn buik.

Vanuit mijn ooghoeken zie ik dat het rood van mijn hals en schouders zich nog verder uitgebreid. Ik voel dat mijn gezicht gloeit en ik hoef niet in de spiegel te kijken om te weten hoe vreselijk ik er uit moet zien.

Kijk, met kleren aan ben je heel wat, maar ontdaan van die luister is een mens in zo'n situatie hulpeloos.

In de loop van die week heb ik dergelijke dingen meegemaakt.

Bijvoorbeeld foto's van je longen laten maken. Kom je weer een ruimte binnenlopen in je slipje met de armen kruislings over je blote bovenlijf. Je voelt je zo onwaardig, snap je?

En ze doen allemaal net alsof ze je wel zien maar ook niet echt zien. Je bent opeens een vrouwelijk 'ding' dat jouw naam draagt. Ach, natuurlijk, ik weet best dat het moeilijk anders kan dan zó, maar het geeft me toch een gevoel van ver-ont-waardiging, in de letterlijke zin van het woord.

Zouden wij vrouwen op dat punt toch preutser zijn dan mannen?

Of overdrijf ik nou?

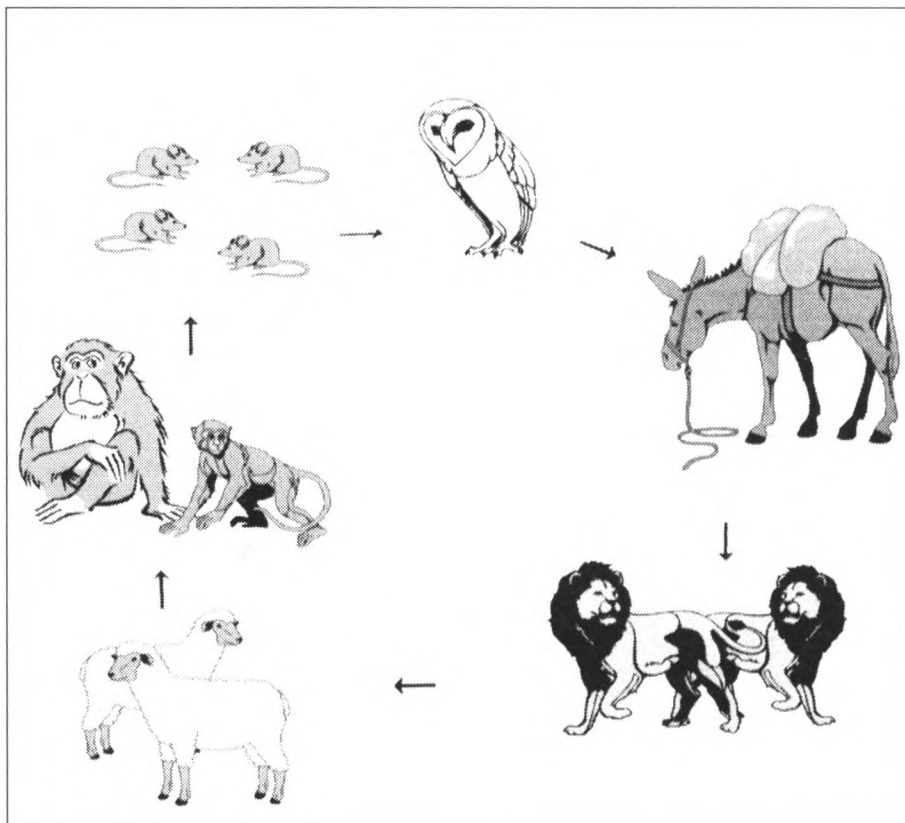
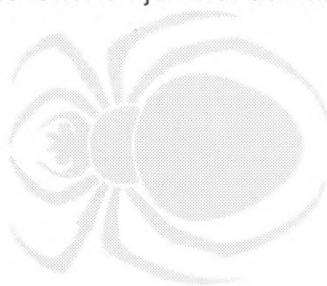
Ytje Veeftkind-Eenkhoorn,
Amersfoort

Voor de kinderen

De Here stuurde zijn profeet naar Betlehem om een nieuwe koning te zalven. Eerst liet vader Isaï zeven zonen komen maar de Here zei tegen de profeet dat hij deze niet moest zalven. Toen zei vader Isaï dat hij nog een zoon had. Op welke dieren paste deze zoon?

Begin bij deze dieren en volg de pijlen. Neem van al deze dieren de eerste letter en je vindt de naam van de profeet.

De oplossing van de vorige keer is:

Ik wilde de Here offers brengen.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Adressen

Regio 's-Gravenhage

Regio-scriba: E. Westerduin, De Brink 96, 2553 HB 's-Gravenhage, tel. 070 3972972.

NGK Den Helder

Postadres: Scriba NGK, p/a Lutherse Kerk, Wezenstraat 66/68, 1781 GM Den Helder.

NGK Maastricht

Predikant: ds G. Haveman, Aalkeborg 34, 6228 BT Maastricht, tel. 043 3611933.

Overig nieuws

Regiovergadering Schiedam d.d. 9 oktober 1997

De praeses, ds H.J. Bruins, leest Efeze 3:5-12 en gaat voor in gebed. Uit het gebruikelijk onderzoek van de credentiebrieven blijkt dat alle kerken wettig vertegenwoordigd zijn. Het verslag van de vergadering d.d. 5 juni 1997 wordt ongewijzigd vastgesteld. Het ondertekeningsformulier voor die-naren des Woords krijgt weer aandacht.

Na een korte gedachtenwisseling wordt besloten dat de predikanten van de regio Schiedam het formulier (vastgesteld door de LV Apeldoorn

1994/1995) op de e.k. regio-vergadering zullen ondertekenen.

De concept-instructie voor de regio-scriba krijgt de aandacht in eerste termijn. In verband met het verstrekken van informatie wordt besloten dat dit geschiedt op grond van een besluit van de regio-vergadering.

Voorts zal, uit het oogpunt van veilige bewaring, nader onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheid om niet meer direct benodigde archiefstukken onder te brengen bij een gemeentelijke archiefdienst, zonder dat voorschijns sprake is van openbaarheid.

Vanuit de regio-kerken worden enkele mededelingen gedaan. De kerk van Barendrecht meldt de ontvangst van een brief van ds. W.M. van der Vegt. Daarin wordt mededeling gedaan van zijn overgang naar de Gereformeerde Kerken in Nederland na te zijn geëxamineerd en beroepbaar gesteld door de classis van deze kerken.

De regionale vergadering besluit dat ds W.M. van der Vegt mitsdien opgehouden heeft predikant te zijn in de Nederlands Gereformeerde Kerken.

De kerk van Barendrecht zal dit, mede in verband met de behandeling van de brief op de kerkenraadsvergadering van 10 oktober, hem tevens namens de regio Schiedam berichten.

Aan de orde komt het – nagekomen – agendapunt afvaardiging naar de Lan-

delijke Vergadering 1998. Aangezien ter vergadering in onvoldoende mate tot een volledige afvaardiging kan worden besloten zal medio november deze voordracht volledig worden samengesteld aan de hand van schriftelijke vermelding door de kerkenraden.

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

Na een korte voortzetting van de vergadering in comité eindigt ds. L.G. Compagnie met gebed en voorbede, waarna de praeses de vergadering sluit.

De afvaardiging naar de Landelijke Vergadering 1998 van de regio Schiedam is als volgt samengesteld:

primi: ds. B.J. Eikelboom (Barendrecht), C. v.d. Kerk (Maassluis) en br. G.J. Bink (Rotterdam);

secundi: ds. H.J. Bruins (Vlaardingingen), J.H. Bosman (Barendrecht) en W.M. van Esch (Rotterdam);

tertius: R.A. Hart (Maassluis).

Ds. A.H. Reitsema met verlof

Eén van de Kamper zendelingen, ds. A.H. Reitsema uit Richmond/Natal, is met zijn gezin voor verlof in Nederland.

Na een verblijf van enkele weken (voor familiebezoek) in de Verenigde Staten zal de resterende tijd vanaf 30 december tot begin april in Kampen worden doorgebracht. De familie Reitsema verblijft daar op het adres Ratelaar 18, 8265 CT Kampen, tel. 038 3327813.

Financieel overzicht zending op Soemba

Hierbij de stand van financiële zaken per 30 november van de rekeningen voor het werk op Soemba.

Zending op Soemba:

Volgens de begroting zou moeten zijn ontvangen 11/12 x f 94.000,- f 86.166,67

Werkelijk ontvangen:

van Kerken op beide giro's	f 47.660,76	
van Particulieren op giro 1687238	f 16.510,55	f 64.171,31

Tekort over 11 maanden f 21.995,36

Begrote ontvangsten voor dec. f 7.833,33

Volgens begroting nog te ontvangen voor 1997 f 29.828,69

De Air-Miles-actie van zr. Arianne Veenstra heeft al ruim een reis naar Soemba opgeleverd!

Steun Oost Soemba:

Begrote ontvangsten: 11/12 x f 57.000,- f 52.250,-

Werkelijk ontvangen van Particulieren op giro 1314313 f 50.523,-

Tekort over 11 maanden f 1.727,-

Begrote ontvangsten voor december f 4.750,-

Volgens begroting nog te ontvangen f 6.477,-

Een vriendelijk verzoek aan de penningmeesters/boekhouders: U zou ons een plezier doen als u resterende giften en collectes over 1997 begin januari op één van de volgende girorekeningen overmaakt:

1314313 (t.n.v. SOS) of 1687238 (t.n.v. Zending Soemba).

Hazerswoude, 1 december 1997

J.H. Bosman

Radiodienst Kampen

Zondag 25 januari wordt om vijf uur via Radio 5 een dienst van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Kampen uitgezonden. Ds. J. Bouma zal in deze dienst voorgaan.

Onder andere(n)

PS Christelijke Gereformeerde Kerken adviseert niet

De Christelijke Gereformeerde classis Utrecht kent een aantal kerken die een intensieve samenwerking met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerken kennen. Voorbeelden daarvan zijn Houten, Nieuwegein en Utrecht. De classis Utrecht van de CGK, gekonfronteerd met de officiële Nederlands Gereformeerde visie op de vrouwelijke diaken, heeft de Particuliere Synode van het Oosten

gevraagd naar de konsekwenties van die visie voor de samenwerking. Maar de PS sprak uit dat het niet op haar weg ligt daarover een uitspraak te doen of een advies te geven. De vergadering konstateert wel dat de eenheid tussen CGK en NGK op dit punt niet meer bestaat en dat daarom de indertijd verleende toestemming tot nadere samenwerking in feite niet meer geprolongeerd zou kunnen worden.

Maar, zo meent de PS, het beëindigen van een nauwere vorm van samenleven, die zich ook in de praktijk van de gemeente geworteld heeft, is voor de betrokken gemeente zeer ingrijpend dan wel onmogelijk.

Evangelische Alliantie: nieuw pand en nieuw logo

Op 1 december is in Driebergen het vernieuwde pand van de Evangelische Alliantie officieel in gebruik genomen. De opening van het vernieuwde pand geschiedde door de onthulling van een nieuw logo.

Vertegenwoordigers van organisaties die betrokken zijn bij de kerntaken van de EA: gebed, evangelisatie, gemeentebouw en diakonaat, hebben samen de opening verricht. De Evangelische Alliantie is een netwerk-achtige organisatie, die gericht is op samenwerking.

Naast een aantal platformfuncties binnen de evangelische beweging, ontwikkelt zij steeds meer samenwerkingsprojecten met haar deelnemende organisaties.

Kerst in het buitenland

Met de kerst verblijven de onderstaande, bij het COGMA (Contact Orgaan Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden) ingeschreven, broeders en zusters in het buitenland. Gaarne verzoeken wij u, hen, in uw gebed of met blijk van medeleven in de vorm van bijvoorbeeld een kerstkaartje, te gedenken.

Bij voorbaat dank, T.E.F. Frieling (secr./penn.m. van het COGMA).

Dhr. prof.dr. Ch.B. Krol
Odessa State University
Ul. Petra Velikogo 2
270100 ODESSA
Ukraine

Fam. A. Lourens
Ivory road Shell Rd # 14
GUANA BAY
Sint maarten Ned. Antillen

Fam. J.H. van Oord-Korlaar
Av. da Tenente Coronel
José Pessoa 1
2750 CASCAIS
Portugal

Dhr. ds. A.C. Verheul
Larikslaan 13
4254 BE SLEEUWIJK

Dhr. drs. C.A. Vroegop
Möntgeweg 4A
32699 Linderhofe
B.R. Deutschland

Dhr. G.J. de Wilde
570519662
UNI PTF
Napo 90
3509 VP UTRECHT
veldpost

Mevr. I.K. Mulder
K.I.M.
Postbus 10.000
1780 CA DEN HELDER

Mevr. ds. H.C. Overheem
La Cure
CH 1420 FIEZ
Zwitserland

Fam. R. Rögner-Francke
Jasminweg 8
14052 BERLIN
B.R. Deutschland

Dhr. L.C.H. Vogel
Alemannestrasse 13
46395 BOCHOLT
B.R. Deutschland

Dhr. M. Wiersma
Altes Holz 2
69207 SANDHAUSEN
B.R. Deutschland

Dhr. Zinkstok
Dordt College DC Box 396
498 4th Avenue NE
SIOUX CENTER
Iowa 51250-1698 U.S.A.

Dhr. Th. Zwaveling
Erikhällsgatan 35-23
151 46 SÖDERTÄLJE
Sweden

*Blij vooruitzicht dat mij streelt
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen
U in gerechtigheid aanschouwen
Verzadigd met Uw goddelijk beeld.*

Psalm 17 vers 7

Na een vol, vruchtbaar en geestrijk leven is rustig en in vol vertrouwen op haar Heer en Heiland onze lieve moeder, groot- en overgrootmoeder, op 22 november 1997 overleden:

Teetje Hillegonda van der Herberg-Koole

weduwe van **Anne van der Herberg**

Zij werd 94 jaar.

Kinderen, kleinkinderen en
achterkleinkinderen

Correspondentieadres: Heleen en Piet Wolters
Punter 409, 1186 RA Amstelveen

De begrafenis heeft plaatsgevonden op 27 november 1997 om 13.00 uur op de begraafplaats Westerveld te Driehuis-Westerveld.

EUROTOP ZUIDLAREN

MISSION'99, het Europese zendingscongres in Zuidlaren wordt een echte Eurotop. Eind 1998 zullen naar verwachting 7.000 jonge mensen uit alle delen van Europa zich voorbereiden op hun taak als ambassadeur van het Koninkrijk van God. Ambassadeur in eigen land of elders in de wereld.

**In geestelijk opzicht
overleg op topniveau**

MISSION '99

28 dec '98 tot 2 jan '99

Bel voor meer informatie en de nieuwe brochure:
TEMA/MISSION'99 • Tel. 0342 - 46 24 25

De Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht is op velerlei plaatsen aanwezig binnen de Marine-, Landmacht- en Luchtmachtorganisatie ten dienste van het pastoraat aan het personeel van Defensie en haar thuisfront. Daarbij ligt de nadruk op het begeleiden van militairen bij operationele inzet, uitzending en crisisbeheersing. Zo gaat de krijgsmachtpredikant (v/m) mee met de militaire eenheid tijdens een operatie of richt zich op de zorg voor het thuisfront. Ook de veelal jonge militairen die hun eerste opleiding en training doorlopen, krijgen nadrukkelijk pastorale aandacht. Binnenkort ontstaan bij deze dienst vacatures voor een

Vlootpredikant en een Legerpredikant

- **In deze** functie zijn uw werkzaamheden sterk afhankelijk van de plaatsing. Kerntaken waarop u zich in ieder geval toelegt, zijn pastorale begeleiding van militairen en eventueel hun directe relaties, levensbeschouwelijke vorming en het voorgaan in kerkdiensten en bezinningsmomenten. Ook taakaspecten als overleg en advies binnen de structuren van de krijgsmachtorganisatie vragen van u de nodige tijd en aandacht.
- **De basis** voor beide functies bestaat uit een theologische opleiding op universitair niveau. U bent bevestigd in het ambt van predikant of voorganger door een van de kerken die samenwerken ten dienste van de protestantse geestelijke verzorging bij de krijgsmacht (in het CIO-M). U bent bereid tot aanvullende scholing als krijgsmachtpredikant. Tevens beschikt u over het vermogen om zelfstandig te werken op de grens van kerk en krijgsmacht, ook onder ongeregelde omstandigheden. U hebt een oecumenische instelling en een communicatieve houding ten opzichte van mensen met een andere levensovertuiging. Ook bent u bereid tot vaarperiodes, uitzending en het regelmatig wisselen van standplaats, waaronder plaatsing in overzeese gebiedsdelen en in het buitenland. U dient in principe inzetbaar te zijn bij alle krijgsmachtdelen. Gezien de leeftijdsopbouw van de dienst gaat de voorkeur uit naar kandidaten tot en met 40 jaar.
- **De aanstelling** kan plaatsvinden voor een periode van 4 à 5 jaar of voor onbepaalde tijd. De salariëring is afhankelijk van uw leeftijd en ervaring, overeenkomstig de rang van Luitenant-ter-zee 2 oc/Kapitein of Luitenant-ter-zee 1/Majoor.
- **Nadere inlichtingen** over de functie, de organisatie en de sollicitatieprocedure kunt u inwinnen bij de predikantsecretaris van de Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging, ds. F. Jansen, (070) 316 67 84. Een psychologisch onderzoek en een militaire medische keuring maken deel uit van de procedure.
- **Belangstellenden** wordt verzocht om voor 10 januari een sollicitatiebrief met curriculum vitae te sturen naar de Hoofdkrijgsmachtpredikant, drs. G.L. Born, Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging, Wassenaarseweg 6, 2596 CH Den Haag.

Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging
